

ΤΕΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: << Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ
ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ>>

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΑΛΤΑΝΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΑΓΡΙΠΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
«ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»	7
1.1. Ο Όρος Αναπηρία	7
1.2. Ο Κοινωνικός Στιγματισμός των Α.Μ.Ε.Α	7
1.3. Ο Κοινωνικός αποκλεισμός	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	11
2.1. Κατηγορίες των Α.Μ.Ε.Α.	11
2.2. Δικαιώματα των Α.Μ.Ε.Α	13
2.2.1. Διακηρύξεις του Ο.Η.Ε	14
2.2.2. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Ατόμων με Αναπηρία	26
2.2.3. Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού	27
2.2.4. Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Μ.Ε.Α.	35
3.1. Ιστορικό-Κοινωνική εξέλιξη της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα	35

3.2. Γεωγραφική Κατανομή Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Μαθητές ανά Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και βαθμίδα Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής_____	42
3.3. Σχολικοί Σύμβουλοι Ειδικής Αγωγής _____	48
3.4. Ειδική Αγωγή – Νόμος 1566/85 _____	50
3.5. Αξιολόγηση μαθητών με Ειδικές Ανάγκες στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση _____	57
3.6. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΚΕΝΤΡΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

_____	61
4.1. Σύλλογος Α.Μ.Ε.Α. Νομού Μεσσηνίας _____	61
4.2. Σωματείο Τυφλών Νομού Μεσσηνίας _____	63
4.3. Κέντρο Εκπαίδευσης Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης Ατόμων με Αναπηρίες Μεσσηνίας-Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ. _____	65
4.4. Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Μεσσηνίας - Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. _____	72
4.5. Ειδικό Σχολείο Μεσσηνίας _____	75
4.6. Κέντρο Αποθεραπείας Φυσικής και Κοινωνικής Αποκατάστασης Νομού Μεσσηνίας-Κ.Α.Φ.Κ.Α. _____	78

4.7. Προνοιακά Προγράμματα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης	
Μεσσηνίας _____	81
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ _____	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ _____	88
ΑΡΧΕΙΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ _____	91

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία γίνεται στα πλαίσια των πτυχιακών εργασιών του Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας και ειδικότερα του τμήματος «Διοίκηση Μονάδων Υγείας και Πρόνοιας».

Τίτλος της πτυχιακής είναι «Η Εκπαίδευση και η Προστασία των παιδιών με Ειδικές Ανάγκες στο Νομό Μεσσηνίας».

Τα Α.Μ.Ε.Α υπήρχαν από καταβολής του κόσμου. Τα παλαιότερα χρόνια όμως οι άνθρωποι επειδή δεν ήταν καλά πληροφορημένοι, φέρονταν με σκληρό και βάνανσο τρόπο σε αυτούς τους ανθρώπους, σε σημείο τέτοιο που στην αρχαιότητα τους έριχναν στον Καιάδα ή στις «καλύτερες» περιπτώσεις τους κρατούσαν φυλακισμένους στα σπίτια τους χωρίς να τους επιτρέπουν να κυκλοφορούν ανάμεσα στους υπόλοιπους κατά τ' άλλα φυσιολογικούς ανθρώπους και χωρίς να συμμετέχουν σε καμία απολύτως δραστηριότητα. Η κοινωνία ήταν εντελώς απληροφόρητη αλλά και άσπλαχνη και η παρέμβαση και φροντίδα του κράτους μηδαμινή.

Όσο περνάνε τα χρόνια, φτάνοντας από το Βυζάντιο στο σήμερα, οι άνθρωποι είναι πιο πληροφορημένοι και δείχνουν περισσότεροι φροντίδα σε αυτά τα άτομα, έχοντας από ό,τι θέλω να πιστεύω κατανοήσει πλήρως την κατάστασή τους και ότι είναι και αυτοί άνθρωποι σαν εμάς που έχουν τις ίδιες ανάγκες και τα ίδια θέλω. Απλώς μερικοί δεν μπορούν να τα καταφέρουν όλα μόνοι τους και θέλουν την βοήθειά μας.

Ωστόσο αν και η κοινωνία τους έχει αποδεχτεί, η ιδεολογία περί προστασίας στην κοινωνία, δεν επιτρέπει την πλήρη ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο και πολλοί από αυτούς βρίσκονται έγκλειστοι σε ιδρύματα χωρίς επαφή με τον «έξω» κόσμο, κάνοντας μια ζωή που πολύ

απέχει από αυτό που εμείς ονομάζουμε φυσιολογική και ανεξάρτητη ζωή, κάτι που οφείλουμε να τους παρέχουμε.

Εξάλλου ποιο είμαστε εμείς και με ποιο δικαίωμα θα αποφασίζουμε για τη ζωή και την τύχη αυτών των ανθρώπων; Τα ίδια τα άτομα αυτά ή οι οικογένειές τους είναι σε θέση, τις περισσότερες φορές, να αποφασίζουν για τη ζωή και την τύχη τους. Εμείς σαν κοινωνία πρέπει να φροντίζουμε τους συνανθρώπους μας και να τους δεχόμαστε όπως είναι, με τα ελαττώματά τους και τις ιδιαιτερότητές τους.

Η πλήρης ένταξή τους όμως στην κοινωνία είναι εφικτή και έχει σαν απαραίτητη προϋπόθεση τη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία με όρους ισοτιμίας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να προσδιορίσει την έννοια του όρου Α.Μ.Ε.Α., να προσεγγίσει το πρόβλημα γενικότερα αλλά και ειδικότερα στο Νομό Μεσσηνίας, καταγράφοντας τους φορείς εκπαίδευσης και προστασίας των παιδιών με Ειδικές Ανάγκες.

Η εργασία έχει χωριστεί σε τέσσερα κεφάλαια:

Στο 1^ο Κεφάλαιο επιχειρείται να δοθεί μια εννοιολογική αποσαφήνιση του όρου «Αναπηρία» καθώς επίσης η θέση των Α.Μ.Ε.Α. στην κοινωνία και εάν υπάρχει κοινωνικός στιγματισμός και αποκλεισμός τους από το Βυζάντιο μέχρι και σήμερα.

Στο 2^ο Κεφάλαιο ασχολήθηκα με την κατηγοριοποίηση των Α.Μ.Ε.Α. καθώς και με νόμους και διακηρύξεις για τα δικαιώματα των Α.Μ.Ε.Α.

Στο 3^ο Κεφάλαιο δείχνουμε την ιστορικοκοινωνική εξέλιξη της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα, την εκπαίδευση των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση καθώς και την Ειδική Εκπαίδευση-Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα.

Στο 4^ο Κεφάλαιο ασχολήθηκα με τα Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης και Επανεξέλιξης των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες στο Νομό Μεσσηνίας, το Σύλλογο των Α.Μ.Ε.Α., το Σύλλογο των Τυφλών, το Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.Μ.Ε.Α, το Ε.Ε.Ε.Ε.Κ., το Ειδικό Σχολείο Καλαμάτας, το Κ.Α.Φ.Κ.Α και τα Προνοιακά Προγράμματα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας.

Στο τέλος της εργασίας μου παρατίθενται τα συμπεράσματά μου από αυτά που αποκόμισα από αυτή την εργασία καθώς επίσης και κάποιες προτάσεις που ευελπιστώ να ληφθούν υπόψη από όλους και που πιστεύω ότι θα βοηθήσουν τα παιδιά αυτά ή και γενικότερα τα Α.Μ.Ε.Α να εδραιωθούν στη θέση που τους ανήκει στην κοινωνία μας αλλά και που τους αξίζει.

Το βιβλιογραφικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση αυτής της εργασίας αντλήθηκε από διάφορα επιστημονικά βιβλία και περιοδικά, από άρθρα εφημερίδων, από το Ίντερνετ καθώς επίσης από σημειώσεις του τμήματος Δ.Μ.Υ.Π και από επιτόπια έρευνα.

Στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, πολύτιμη ήταν η βοήθεια και η συνεργασία του καθηγητή του Τ.Ε.Ι κ. Δημητρίου Μαγριπλή, τον οποίο ευχαριστώ θερμά. Όπως επίσης και τους υπεύθυνους των ιδρυμάτων στα οποία απευθύνθηκα και με βοήθησαν πολύ στη συλλογή των στοιχείων.

Επίσης θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου που με στήριξαν όλα τα χρόνια που φοιτούσα και όλο αυτό τον καιρό που έφτιαχνα την πτυχιακή μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

«ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

1.1. Ο Όρος Αναπηρία

Σήμερα δεν υπάρχει ένας ορισμός διεθνώς παραδεκτός για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, παρόλο που τείνει να καθιερωθεί ή ο όρος Άτομα με Αναπηρία ή ο όρος Άτομα με ιδιαιτερότητες, ως πιο σαφείς και περιεκτικοί.

«Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες είναι τα άτομα με σοβαρές ανεπάρκειες ή μειονεξίες που οφείλονται σε σωματικές βλάβες, όπως η έλλειψη κάποιας αίσθησης ή ενός μέλους του σώματος, ή σε διανοητικές και ψυχικές βλάβες».¹

«Κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί πολλές άλλες λέξεις όπως: Απροσάρμοστα, Ανώμαλα, Προβληματικά, Καθυστερημένα, Ανίκανα, Διαταραγμένα κ.λ.π.»² οι οποίες όμως ήταν αν όχι υβριστικές τότε ανήθικες και προσβλητικές και με μια θα έλεγα εχθρική στάση απέναντι σε αυτά τα άτομα και δείχνουν πόσο ανενημέρωτοι ήταν παλιά για αυτό το θέμα αλλά και πόσο αμόρφωτοι και άξεστοι.

1.2. Ο Κοινωνικός Στιγματισμός των Α.Μ.Ε.Α

« Από την αρχαιότητα και το Βυζάντιο έως σήμερα, το «στίγμα» ως έννοια σηματοδοτεί την κατάδειξη μιας ιδιαιτερότητας ή μιας διαφορετικότητας που φέρει ένα άτομο σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη της

¹ Τ.Π. Λουκαρέας, Νεάνεζ, «Οι διαφορές έχουν το ενδιαφέρον», Καλαμάτα 2005, σ. 24.

² Τ.Π. Λουκαρέας, ό.π., σελ. 25.

κοινωνικής ομάδας που ανήκει. Σε αρκετές περιοχές μάλιστα του αρχαίου ελληνικού κόσμου, ο κοινωνικός στιγματισμός με σκοπό τη μεγαλύτερη προσβολή του φέροντα και τον παραδειγματισμό του λαού, ακολουθείτο από την διαπόμπευση».³

«Ακόμη όμως και σήμερα ο στιγματισμός και η διαπόμπευση, αν και δεν έχουν καταφανή πρακτική σε αντιπαραβολή με το παρελθόν, εμμέσως διαιωνίζονται. Απόδειξη είναι η πρακτική κάποιων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, αφού δεν περιορίζονται σε μια ψυχρή περιγραφή των γεγονότων που σχετίζονται με τις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες, αλλά περνούν πάντα με τρόπο άμεσο ή έμμεσο μια αξιολόγηση που διαιωνίζει και αναπαραγάγει τον αποκλεισμό αποδίδοντας τον σε συγκυριακούς παράγοντες ή σε κάποιες προσωρινές δυσλειτουργίες του κοινωνικού συστήματος».⁴

Επομένως βλέπουμε ότι έστω και εάν η διαφορετικότητα κάποιων ανθρώπων υφίσταται άθελά τους και οφείλεται σε κάποια προβλήματα υγείας η «στενόμυαλη» και προληπτική κοινωνία μας, στιγματίζει αυτούς τους ανθρώπους και δεν δείχνει την απαραίτητη ανοχή για τη διαφορετικότητά τους. Δεν υπάρχει κανένα αίσθημα συμπόνιας και κατανόησης στα άτομα με αυτές τις ιδιαίτερες ικανότητες που οι άνθρωποι αυτοί μας τις προσφέρουν απλόχερα ζητώντας ως μόνα ανταλλάγματα την αποδοχή μας και την ίση μεταχείριση. Εμείς αντιθέτως αυτό που κάνουμε είναι να τους στιγματίζουμε και να τους έχουμε δαχτυλοδειχτούμενους και στο περιθώριο.

Αυτό που χρειάζεται για να απαλειφθεί αυτό το φαινόμενο του στιγματισμού είναι η κοινωνία μας να γίνει αντί για κοινωνία κριτικής και απόρριψης του διαφορετικού, μια κοινωνία αγάπης και αγκαλιάς

³ Δ.Γ. Μαργιπλής, «Το στίγμα και ο κοινωνικός στιγματισμός», Κοινωνική εργασία, τεύχος 59, Αθήνα 2000, σ.σ. 197-198.

⁴ Δ.Γ. Μαργιπλής, «Η στάση του υποκειμένου, ως απαραίτητη προϋπόθεση απαλοιφής του κοινωνικού στιγματισμού», Τετράδια Ψυχιατρικής, Νο 80, Αθήνα 2002, σ.σ. 67-68.

απέναντι σε αυτούς τους ιδιαίτερους συνανθρώπους μας πράγμα που στις μέρες μας συμβαίνει, εν μέρει πάντα, μόνο απέναντι στους αθλητές και Ολυμπιονίκες με Ειδικές Ανάγκες.

1.3. Ο Κοινωνικός αποκλεισμός

*«Ως όρος ο κοινωνικός αποκλεισμός αναπτύσσεται σε κοινή και επιστημονική χρήση, ουσιαστικά στην δεκαετία 1990-2000. Από την φτώχεια και τις κοινωνικές ανισότητες μέχρι τις πάσης φύσεως κοινωνικές διακρίσεις και το εύρος των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων συμπεριλαμβάνονται στην εν λόγω έννοια όπως και τα συμφραζόμενά της».*⁵ Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι απόρροια της συνεχούς αλληλεπιδράσεως του συλλογικού, του κοινωνικού και του ψυχολογικού παράγοντα.

Δυστυχώς στις μέρες μας έχουμε χωρίσει και σε ομάδες τους διάφορους συνανθρώπους μας που έχουν κάποια διαφορετικότητα από την εικόνα που εμείς έχουμε δώσει στην «φυσιολογική» κοινωνία⁶ κάτι που δογματικά δηλώνουμε ότι είναι «φυσιολογικό». Μια από αυτές τις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού είναι και τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Τα άτομα αυτά όσο απλή και αν είναι η διαφορά τους από τους υπόλοιπους, όσο αόρατο και αν είναι το πρόβλημά τους, αντιμετωπίζουν παντού το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, από το σχολείο, τις παρέες, την οικογένεια κάποιες φορές, και μέχρι το μέγιστο βαθμό στην εξεύρεση εργασίας.

Αυτό συμβαίνει αφενός γιατί ο κόσμος κρίνει τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες βάσει του προβλήματός τους, όποιο και αν είναι αυτό,

⁵ Δ.Γ. Μαγριπλής, «Ο κοινωνικός αποκλεισμός, μια πολυσύνθετη έννοια», Τετράδια Ψυχιατρικής, Νο 82, Αθήνα 2003, σ.σ. 56-58.

⁶ Α. Ξηρομερίτη – Τσαγκακάνου, «Σκέψεις και προβληματισμοί γύρω από την Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα», περ. Σύγχρονη Εκπαίδευση, τεύχ. 16, 1984, σ.σ. 90-93.

και χωρίς να ασχοληθεί με τα προσόντα και τις ικανότητες που μπορεί να έχουν αυτά τα άτομα.

Αφετέρου δε συμβαίνει γιατί το ίδιο το κράτος δεν έχει επιβάλλει στα στελέχη του τους νόμους οι οποίοι δείχνουν ότι τα άτομα αυτά πρέπει να έχουν το δικαίωμα να προσφέρουν στην κοινωνία τις υπηρεσίες τους ανάλογα με τις ικανότητες και τις ανάγκες τους.

Βεβαίως πρέπει και το ίδιο το άτομο με ειδικές ανάγκες να θέλει να ενταχθεί και να ενσωματωποιηθεί στην κοινωνία και να κάνει και αυτό ό,τι προσπάθεια μπορεί προκειμένου να αναπτύξει τις ικανότητές του και να μπορέσει ακόμη και να επιβάλλει την παρουσία του και τα θέλω του στην κοινωνία και σε όσους του εναντιώνονται και τον πολεμούν για αυτό που είναι και που δυστυχώς δεν μπορεί να το αλλάξει. *«Οι όροι ενσωμάτωση και ένταξη χρησιμοποιούνται συχνά ως ταυτόσημοι. Ωστόσο όπως υποστηρίζουν ορισμένοι, η ένταξη δεν σημαίνει ενσωμάτωση διότι η τελευταία είναι το επιτυχημένο αποτέλεσμα της ένταξης που οδηγεί στην πλήρη κοινωνικοποίηση του παιδιού».*⁷

Έτσι λοιπόν εν κατακλείδι θεωρώ ότι με την προσπάθεια όλων, της κοινωνίας, του κράτους και των ίδιων των ατόμων με ειδικές ανάγκες, το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού θα εξαλειφθεί και η κοινωνία μας θα γίνει μια κοινωνία ίση, δίκαιη και πιο ειρηνική με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης για όλους.

⁷ Κ. Χρηστάκης, «Η κοινωνική ενσωμάτωση ατόμου με ειδικές ανάγκες», περ. Σχολείο και Ζωή, τ. 4-6, σ.σ. 22-24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1. Κατηγορίες των Α.Μ.Ε.Α.

Υπάρχουν διάφορα αίτια που συντελούν στο να υπάρχουν οι διάφορες κατηγορίες των Α.Μ.Ε.Α. Αυτά μπορεί να είναι:

- α) Ασθένεια*
- β) Τραύμα*
- γ) Εκ γενετής*
- δ) Κληρονομικότητα*
- ε) Κακή διατροφή*
- στ) Παρενέργειες από φάρμακα⁸*

Οι κατηγορίες στις οποίες χωρίζονται τα Α.Μ.Ε.Α.⁹ είναι:

Πίνακας 1
Κατηγορίες των Α.Μ.Ε.Α

A) Γενικά Νοσήματα
A1) Άτομα με Νοητική Υστέρηση
A2) Άτομα πάσχοντα από τη Νόσο ADDICON
A3) Άτομα με Σακχαρώδη Διαβήτη
A4) Άτομα με Οστεοπόρωση
A5) Άτομα με Λευχαιμία
A6) Άτομα με Παχυσαρκία
A7) Άτομα με Μεσογειακή Αναιμία-Αιμορροφιλικοί

⁸ Χ. Μηναδάκη, Πτυχιακή Εργασία: «Η Προστασία των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες στο Νομό Ηρακλείου», Καλαμάτα 1999, σ. 12.

⁹ Σύλλογή Ελληνικής και Κοινοτικής Νομοθεσίας για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, επιμ. Ν.Η. Βρυώνη – Π.Ε. Κουρουμπλή, Αθήνα 1992, σ. 154.

B) Νευροψυχιατρικές Παθήσεις
B1) Επιληπτικοί
B2) Άτομα με Ημιπληγία – Μονοπληγία – Παραπληγία
B3) Νευρωτικοί
B4) Ψυχωτικοί
B5) Άτομα με Παράλυση τροχλιακού νεύρου
B6) Άτομα με Νευροψυχικά υπολείμματα φυματιώδους μηνιγγίτιδας
Γ) Δερματολογικά
Γ1) Άτομα με Ψωρίαση
Γ2) Χανσενικοί
Γ3) Άτομα με Λέπρα
Γ4) Άτομα με εκζέματα
Γ5) Άτομα με Πέμφιγα
Δ) Κεφαλή
Δ1) Άτομα με Παραμορφώσεις προσώπου
Δ2) Άτομα με Ακρωτηριασμένη ρίνα
Δ3) Άτομα με Ρωγμώδες κάταγμα του θόλου του κρανίου
Δ4) Άτομα με Απώλεια γλώσσας
Ε) Όργανα ακοής και Όρασης
E1) Βαρήκοοι
E2) Κωφοί
E3) Κωφάλαλοι
E4) Άτομα με Συρίγγιο από δακρυοστίτιδα

Στ) Σπονδυλική στήλη – Λαιμός – Κυκλοφοριακό Σύστημα
Στ1) Άτομα πάσχοντα από το Σύνδρομο BROWN SEQUARD
Στ2) Άτομα με Ισχιαλγία-Οσφυαλγία
Στ3) Πάσχοντες από Μαρμαρυγή των Κόλπων
Στ4) Άτομα με Ταχυκαρδία παροξυσμική
Στ5) Άτομα με Βρογχοκήλη
Στ6) Άτομα με Τραχειοστομία

ΠΗΓΗ: Συλλογή Ελληνικής και Κοινοτικής Νομοθεσίας για τα Α.Μ.Ε.Α.

Οι κατηγορίες των Α.Μ.Ε.Α. είναι πολλές ακόμη αλλά εδώ αναφέρθηκαν οι πιο συχνά εμφανιζόμενες.

2.2. Δικαιώματα των Α.Μ.Ε.Α

Το 1975, η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., εξέδωσε μια διακήρυξη για τα δικαιώματα των Α.Μ.Ε.Α.,¹⁰ γενικά, που συνοπτικά είναι τα εξής:

1. *Το ενυπάρχον δικαίωμα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας*
2. *Ίσα πολιτικά δικαιώματα με τους άλλους ανθρώπους*
3. *Ο κατονομασμός των μέτρων, που προσφέρουν την ικανότητα του να αποκτά κανείς αυτοπεποίθηση*
4. *Το δικαίωμα όλων των υπηρεσιών (ιατρικών, ψυχολογικών, εκπαιδευτικών, κοινωνικών, επαγγελματικών κ.τ.λ.), που τους κάνουν ικανούς να αναπτύξουν τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους, στο μέγιστο δυνατό.*
5. *Το δικαίωμα της οικονομικής και κοινωνικής ασφάλισης*

¹⁰ Χ. Κόκορας – Σπ. Αλυσανδράτος, Πτυχιική Εργασία: «Η εκπαίδευση των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες στην Ελλάδα», Καλαμάτα 2003, σ.σ. 20-21.

6. Το δικαίωμα να έχουν ειδικές ανάγκες, μελετημένες σε όλα τα στάδια του οικονομικού και κοινωνικού προγραμματισμού
7. Το δικαίωμα να έχουν ένα φυσιολογικό σπίτι, οικογενειακή ζωή, και κοινωνικές δραστηριότητες.
8. Τα ανάπηρα άτομα θα πρέπει να προστατεύονται από κάθε είδους εκμετάλλευση, είτε αυτή είναι κανονισμός, είτε τρόπος μεταχείρισης, είτε διάκριση υποβιβαστική ή υβριστική.
9. Το δικαίωμα της νομικής βοήθειας για την προστασία των ατόμων και της περιουσίας τους, καθώς και το δικαίωμα να έχουν ειδικές ανάγκες, που λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις νόμιμες διαδικασίες.
10. Οι οργανώσεις των αναπήρων ατόμων έχουν το δικαίωμα να συμβουλευτούν επί όλων των θεμάτων, σε ό,τι αφορά τα δικαιώματά τους.

2.2.1. Διακηρύξεις του Ο.Η.Ε

Διακήρυξη των δικαιωμάτων των πνευματικά καθυστερημένων ατόμων

Προκηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών της 20^{ης} Δεκεμβρίου 1971(απόφαση 2856)

Η Γενική Συνέλευση, έχοντας υπόψη την εγγύηση των Κρατών-μελών των Ηνωμένων Εθνών, από τον καταστατικό χάρτη, να αναλάβει από κοινού και χωριστά, δραστηριότητα σε συνεργασία με τον Οργανισμό για να προάγει υψηλότερο βιοτικό επίπεδο ζωής, πλήρη απασχόληση και συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής προόδου και ανάπτυξης επιβεβαιώνοντας την πίστη στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις βασικές ελευθερίες και στις αρχές της ειρήνης, της αξιοπρέπειας και της αξιοίας του

ανθρώπου και της κοινωνικής δικαιοσύνης που προκηρύχθηκε στον καταστατικό χάρτη, ανακαλώντας τις αρχές της Παγκόσμιας Διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των Διεθνών Συμβολαίων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη Διακήρυξη των δικαιωμάτων των παιδιών και τους κανόνες που ήδη έχουν ορισθεί για κοινωνική πρόοδο στα συντάγματα, στις ενστάσεις και στις αποφάσεις του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας, της ΟΥΝΕΣΚΟ, του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, του Ταμείου των Ηνωμένων Εθνών για τα παιδιά και άλλων αρμόδιων οργανισμών, τονίζοντας ότι η Διακήρυξη για Κοινωνική Πρόοδο και Ανάπτυξη έχει προκηρύξει την αναγκαιότητα προστασίας των δικαιωμάτων και επιβεβαιώνοντας την ευημερία και την αποκατάσταση των φυσικά και πνευματικά μειονεκτούντων, έχοντας υπόψη την αναγκαιότητα για συμπάρσταση των πνευματικά καθυστερημένων ατόμων για να αναπτύξουν τις ικανότητές τους σε διάφορους τομείς δραστηριοτήτων και για προώθηση της ενσωμάτωσής τους στην κανονική ζωή, όσο τούτο είναι δυνατό, γνωρίζοντας ότι μερικές χώρες, στο τωρινό στάδιο ανάπτυξής τους, μπορούν να προσφέρουν περιορισμένες προσπάθειες, για αυτό το σκοπό, προκηρύσσει αυτή τη Διακήρυξη για τα δικαιώματα των πνευματικά καθυστερημένων ατόμων, και καλεί για εθνική και διεθνή δραστηριότητα με σκοπό να επιβεβαιώσει ότι θα χρησιμοποιηθεί σαν κοινή βάση και πλαίσιο αναφοράς για την προστασία αυτών των δικαιωμάτων:

1. Το πνευματικά καθυστερημένο άτομο έχει στον ανώτατο βαθμό ικανότητας τα ίδια δικαιώματα όπως τα άλλα ανθρώπινα όντα.
2. Το πνευματικά καθυστερημένο άτομο έχει δικαίωμα για την κατάλληλη ιατρική φροντίδα και φυσική θεραπεία καθώς και εκπαίδευση, κατάρτιση, αποκατάσταση και καθοδήγηση που θα το κάνουν ικανό να αναπτύξει τις ικανότητές, στο μέγιστο δυνατό.
3. Το πνευματικά καθυστερημένο άτομο έχει το δικαίωμα για οικονομική ασφάλεια και για το κατάλληλο βιοτικό επίπεδο. Έχει

δικαίωμα να εκτελεί παραγωγική δουλειά ή να ενασχολείται με οποιοδήποτε άλλο σκόπιμο επάγγελμα στο ανώτατο δυνατό όριο των δυνατοτήτων του.

4. Οποτεδήποτε είναι δυνατόν, το πνευματικά καθυστερημένο άτομο πρέπει να ζει με τη δική του οικογένεια ή με τους θετούς γονείς και να συμμετέχει σε διάφορες εκδηλώσεις της κοινοτικής ζωής. Η οικογένεια με την οποία μένει πρέπει να λαμβάνει βοήθεια. Εάν η περίθαλψη σε ίδρυμα γίνει απαραίτητη πρέπει να παρέχεται σε περιβάλλοντα και υπό τέτοιες συνθήκες όσο το δυνατόν πλησιέστερες σε εκείνες της κανονικής ζωής.
5. Το πνευματικά καθυστερημένο άτομο έχει δικαίωμα για έναν προσοντούχο κηδεμόνα όταν αυτό απαιτείται για να προστατεύσει την προσωπική του καλή διαβίωση και τα ενδιαφέροντα.
6. Το πνευματικά καθυστερημένο άτομο έχει το δικαίωμα για προστασία από την εκμετάλλευση, κατάχρηση και τον υποβιβασμό της θεραπείας του. Εάν του γίνει δικαστική αγωγή για οποιοδήποτε αδίκημα, θα έχει δικαίωμα να θέσει τέρμα τη νομική διαδικασία με πλήρη αναγνώριση που του δίδεται για το βαθμό της πνευματικής του ικανότητας.
7. Οποτεδήποτε πνευματικά καθυστερημένα άτομα είναι ανάκανα ένεκα της σοβαρότητας της μειονεξίας τους να ασκούν όλα τα δικαιώματά τους ενσυνείδητα ή επιβάλλεται να απαγορευτούν ή να τους αρνηθούν μερικά ή όλα αυτά τα δικαιώματα, η διαδικασία που χρησιμοποιείται για τέτοια απαγόρευση ή άρνηση δικαιωμάτων πρέπει να περιέχει κατάλληλες νόμιμες διασφαλίσεις ενάντια σε κάθε τύπο κατάχρησης.¹¹

Αυτή η διαδικασία πρέπει να βασίζεται σε μια εκτίμηση της κοινωνικής ικανότητας για το πνευματικά καθυστερημένο άτομο από

¹¹ Διακήρυξη του Ο.Η.Ε., <http://www.disabled.gr>

προσοντούχους εμπειρογνώμονες. Και πρέπει να υποβάλλεται σε περιοδική αναθεώρηση και να δίδεται το δικαίωμα έφεσης στις ανώτερες αρχές.

Διακήρυξη των δικαιωμάτων των αναπήρων ατόμων

Προκηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 9 Δεκεμβρίου 1975 (απόφαση 3447).

Η Γενική Συνέλευση, έχοντας υπόψη την εγγύηση των Κρατών-μελών των Ηνωμένων Εθνών, από τον καταστατικό χάρτη, να αναλάβει από κοινού και χωριστά, δραστηριότητα σε συνεργασία με τον Οργανισμό για να προάγει υψηλότερο βιοτικό επίπεδο ζωής, πλήρη απασχόληση και συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής προόδου και ανάπτυξης επιβεβαιώνοντας την πίστη στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις βασικές ελευθερίες και στις αρχές της ειρήνης, της αξιοπρέπειας και της αξίας του ανθρώπου και της κοινωνικής δικαιοσύνης που προκηρύχθηκε στον καταστατικό χάρτη, ανακαλώντας τις αρχές της Παγκόσμιας Διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των Διεθνών Συμβολαίων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη Διακήρυξη των δικαιωμάτων των παιδιών και τους κανόνες που ήδη έχουν ορισθεί για κοινωνική πρόοδο στα συντάγματα, στις συμβάσεις, στις συστάσεις και στις αποφάσεις του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας, της ΟΥΝΕΣΚΟ, του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, του Ταμείου των Ηνωμένων Εθνών για τα παιδιά και άλλων αρμόδιων οργανισμών, τονίζοντας ότι η Διακήρυξη για Κοινωνική Πρόοδο και Ανάπτυξη έχει κηρύξει την αναγκαιότητα για προστασία των δικαιωμάτων και την επιβεβαίωση για την ευημερία και την αποκατάσταση των φυσικά και πνευματικά μειονεκτούντων, έχοντας υπόψη την αναγκαιότητα για συμπαράσταση των πνευματικά καθυστερημένων ατόμων για να αναπτύξουν τις

ικανότητές τους σε διάφορους τομείς δραστηριοτήτων και για προώθηση της ενσωμάτωσής τους στην κανονική ζωή, όσο τούτο είναι δυνατό, γνωρίζοντας ότι μερικές χώρες, στο τωρινό στάδιο ανάπτυξής τους, μπορούν να προσφέρουν περιορισμένες προσπάθειες, για αυτό το σκοπό, προκηρύσσει αυτή τη Διακήρυξη για τα Δικαιώματα των Αναπήρων ατόμων, και καλεί για εθνική και διεθνή δραστηριότητα με σκοπό ότι θα χρησιμοποιηθεί σαν κοινή βάση και πλαίσιο αναφοράς για την προστασία αυτών των δικαιωμάτων:

- 1. Ο όρος «ανάπηρο άτομο» σημαίνει κάθε άτομο ανίκανο να επιβιώσει από μόνο του, ολικά ή μερικά τις αναγκαιότητες για μια κανονική ατομική και κοινωνική ζωή, εξαιτίας μειωμένων σωματικών ή πνευματικών δυνατοτήτων που έχει εκ γενετής ή όχι.*
- 2. Τα ανάπηρα άτομα θα απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που προβάλλονται σε αυτή τη Διακήρυξη. Αυτά τα δικαιώματα θα αποδοθούν σε όλα τα ανάπηρα άτομα, χωρίς οποιαδήποτε εξαίρεση και χωρίς θρησκείας, πολιτικών ή άλλων γνωμών, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, οικονομικής κατάστασης, γέννησης ή όποιας άλλης κατάστασης που αφορά το ίδιο το ανάπηρο άτομο ή την οικογένειά του.*
- 3. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το κληρονομικό δικαίωμα σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειάς τους. Οποιαδήποτε και αν είναι η προέλευση, η φύση και η σοβαρότητα των μειονεκτημάτων και ανικανοτήτων τους, έχουν τα θεμελιώδη δικαιώματα με τους συμπολίτες της ίδιας ηλικίας, που συνεπάγεται πρώτα και κύρια να απολαμβάνει μια καθώς πρέπει ζωή, όσο το δυνατό κανονική και πλήρη.*
- 4. Τα ανάπηρα άτομα έχουν τα ίδια πολιτικά δικαιώματα όπως οι άλλοι άνθρωποι, η παράγραφος 7 της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων των πνευματικά καθυστερημένων ατόμων που αφορά σε κάθε*

πιθανό περιορισμό ή καταστολή των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών, εφαρμόζεται και για τα ανάπηρα άτομα..

5. Τα ανάπηρα άτομα δικαιούνται να απολαμβάνουν τα μέτρα που σχεδιάστηκαν για να τα καταστήσουν ικανά να γίνουν όσο το δυνατόν αυτοδύναμα.
6. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το δικαίωμα για ιατρική, ψυχολογική και λειτουργική μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων προσθετικών και υποβοηθητικών συσκευών, για ιατρική και κοινωνική αποκατάσταση, για εκπαίδευση, για επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση για βοήθεια, για συμβουλευτική, για υπηρεσίες τοποθέτησης σε εργασία και για άλλες υπηρεσίες που θα τα καταστήσουν ικανά να αναπτύξουν τις ικανότητες και δεξιότητές τους στο ανώτατο όριο και θα επισπεύσουν τη διαδικασία της κοινωνικής ενσωμάτωσής ή επανενσωμάτωσής τους.
7. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το δικαίωμα για οικονομική και κοινωνική ασφάλεια και για ένα καθώς πρέπει επίπεδο ζωής. Έχουν το δικαίωμα, σύμφωνα με τις ικανότητές τους, να εξασφαλίσουν και να διατηρήσουν την εργασία ή να ενασχοληθούν με ένα επάγγελμα που να ανταμείβεται, χρήσιμο και παραγωγικό, και να συμμετέχουν σε εμπορικές ενώσεις.
8. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το δικαίωμα οι ειδικές ανάγκες τους να λαμβάνονται υπόψη σε όλα τα επίπεδα του οικονομικού και κοινωνικού προγραμματισμού.
9. Τα ανάπηρα άτομα έχουν το δικαίωμα να ζουν με τις οικογένειές τους ή με τους θετούς γονείς και να λαμβάνουν μέρος σε όλες τις κοινωνικές, δημιουργικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Κανένα ανάπηρο άτομο δε θα υπόκειται, όσο αφορά την κατοικία του, σε διαφορετική μεταχείριση άλλη από εκείνη που απαιτείται από την κατάστασή του ή από τη βελτίωση αυτής. Εάν η παραμονή ενός

αναπήρου ατόμου σε ένα ειδικό ίδρυμα είναι απαραίτητη, το περιβάλλον και οι συνθήκες ζωής σε αυτό θα είναι όσο το δυνατόν πλησιέστερες με εκείνες της κανονικής ζωής ενός συνομήλικού του.

10. Τα ανάπηρα άτομα θα προστατεύονται από κάθε εκμετάλλευση, κάθε κανονισμό και κάθε μεταχείριση διακριτικής, υβριστικής ή υποβαθμισμένης φύσης.
11. Τα ανάπηρα άτομα θα μπορούν να δεχτούν νόμιμη βοήθεια, όταν τέτοια βοήθεια αποδειχθεί απαραίτητη για την προστασία των ατόμων τους και της περιουσίας τους. Εάν δικαστικές διαδικασίες έχουν θεσπιστεί εναντίον τους, η νομική διαδικασία που ακολουθείται θα λάβει πλήρως υπόψη τη σωματική και την πνευματική κατάστασή τους.
12. Για κάθε θέμα που αφορά στα δικαιώματα των αναπήρων ατόμων είναι χρήσιμο να ζητείται η συμβουλή των οργανισμών των αναπήρων ατόμων.¹²

Η διακήρυξη SUNDBERG για τα ανάπηρα άτομα

Η διακήρυξη SUNDBERG, όπως ονομάστηκε, στη μνήμη του NILS-IVAR SUNDBERG, ο οποίος ήταν από το 1948 μέχρι το 1981 (που πέθανε), υπεύθυνος του προγράμματος για την Ειδική Εκπαίδευση της ΟΥΝΕΣΚΟ, αποτελεί το τελικό κείμενο Διεθνούς Διάσκεψης που οργάνωσε η Ισπανική Κυβέρνηση και η ΟΥΝΕΣΚΟ το 1981 και στην οποία συμμετείχαν 103 χώρες και 6 Διεθνείς οργανώσεις.

Η Διεθνής Διάσκεψη, πάνω στη δράση και τις στρατηγικές για την εκπαίδευση, την πρόληψη και την ένταξη, η οποία οργανώθηκε από την Ισπανική Κυβέρνηση σε συνεργασία με την ΟΥΝΕΣΚΟ στη Μαλάγα της Ισπανίας στις 2 με 7 Νοεμβρίου 1981, έχοντας υπόψη την Παγκόσμια

¹² Διακήρυξη του Ο.Η.Ε., ό.π.

Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως και άλλες σχετικές αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών και συγκεκριμένα τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του παιδιού, τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων αναπήρων ατόμων και τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των πνευματικά καθυστερημένων.

Υπογραμμίζει την επείγουσα αναγκαιότητα να υλοποιηθούν οι αποφάσεις και οι εισηγήσεις της καθώς και οι αρχές που διέπουν το πρόγραμμα δράσης της Συμβουλευτικής Επιτροπής του Ο.Η.Ε ΓΙΑ Το Διεθνές Έτος Αναπήρων.

Βαθύτατα απασχολημένη από το γεγονός ότι το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού παρουσιάζει τη μία ή την άλλη μορφή αναπηρίας και οι διεθνείς προοπτικές σε αυτόν τον τομέα τείνουν να χειροτερεύουν,

Επανατονίζει την αναγκαιότητα να γίνει κάτι, ώστε οι διατάξεις και οι αρχές να γίνουν σεβαστές.

Υπογραμμίζει ότι η πρόληψη είναι μια μορφή δράσης ιδιαίτερης σπουδαιότητας και ότι θα πρέπει να υλοποιηθούν οι στρατηγικές που είναι βασισμένες πάνω στις σύγχρονες αντιλήψεις, ώστε να αποφευχθούν οι αναπηρίες παρέχοντας συγκεκριμένα σε κάθε οικογένεια και σε κάθε άτομο την ευκαιρία να επωφελείται από τις αναγκαίες υπηρεσίες.

Επιμένει στο ότι θα πρέπει να εξασφαλιστούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό η επαναπροσαρμογή και η ένταξη των αναπήρων ατόμων. Θα πρέπει ΟΛΑ τα ανάπηρα άτομα να επωφελούνται υπηρεσιών επανεκπαίδευσης και άλλων μορφών υποστήριξης και συμπαράστασης που είναι αναγκαίες για τη μείωση των αποτελεσμάτων της αναπηρίας, έτσι που η ένταξή τους στην κοινωνία να είναι όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη και ο ρόλος τους εποικοδομητικός.

Έχοντας συνείδηση της πρωταρχικής σπουδαιότητας της εκπαίδευσης, της επιστήμης και της κουλτούρας και πληροφόρησης στην ύπαρξη του καθενός και ανησυχώντας για την υλοποίηση των Διατάξεων

και Αρχών που ακολουθούν για να συμβάλει στην εξασφάλιση της πλήρους ανάπτυξης όλων των αναπήρων ατόμων και την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή:

τονίζει ότι οι κρατικές αρχές, οι ειδικές οργανώσεις και η κοινωνία στο σύνολό της θα πρέπει να λάβουν υπόψη στον καταρτισμό κάθε βραχυπρόθεσμης ή μακροπρόθεσμης δράσης για τα ανάπηρα άτομα τις βασικές Αρχές της: ένταξης, συμμετοχής, ανάπτυξης της προσωπικότητας, αποκέντρωσης, τομεοποίησης και διεπαγγελματικού συντονισμού.¹³

Σύμφωνα με τις αρχές αυτές:

α) Θα πρέπει να εξασφαλιστεί η πλήρης συμμετοχή των αναπήρων ατόμων και των οργανώσεών τους σε όλες τις αποφάσεις και τις δράσεις που τα αφορούν.

β) Τα ανάπηρα άτομα θα πρέπει να επωφελούνται από όλες τις Υπηρεσίες και να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της κοινότητας. Επίσης οι στρατηγικές και οι δραστηριότητες που προορίζονται για το σύνολο θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα ανάπηρα άτομα.

γ) Η κοινότητα θα πρέπει να παρέχει στα ανάπηρα άτομα υπηρεσίες προσαρμοσμένες στις ανάγκες του καθενός από αυτά.

δ) Η αποκέντρωση και η τομεοποίηση των υπηρεσιών θα επιτρέψει ώστε οι ανάγκες των αναπήρων ατόμων να ληφθούν υπόψη και να ικανοποιηθούν μέσα στα πλαίσια της κοινότητάς τους.

ε) Ο συντονισμός των διαφόρων επαγγελματικών οργανώσεων και των δραστηριοτήτων των ειδικών που ασχολούνται με τα ανάπηρα άτομα θα ευνοήσει την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

Ζητά με επιμονή από τις Κυβερνήσεις, τις σχετικές Κυβερνήσεις και μη Υπηρεσίες, την κοινή γνώμη, τα ανάπηρα άτομα και τις οικογένειές τους και από όλα τα άτομα που με τον ένα ή τον άλλο

¹³ Διακήρυξη του Ο.Η.Ε., ό.π.

τρόπο σχετίζονται στην καθημερινή της ζωή με τους δάσκαλους, τους ερευνητές, τους υπεύθυνους επιχειρήσεων και τους πολιτικούς, να διαδώσουν και να υλοποιήσουν τις Αρχές της Διακήρυξης στην οποία αποφασίζεται ομόφωνα:

Άρθρο 1^ο: Κάθε ανάπηρο άτομο πρέπει να μπορεί να εξασκεί το βασικό του δικαίωμα πρόσβασης στην εκπαίδευση, την επαγγελματική επιμόρφωση, την κουλτούρα και την πληροφόρηση.

Άρθρο 2^ο: Οι Κυβερνήσεις και οι Εθνικές και Διεθνείς οργανώσεις θα πρέπει να εξασφαλίζουν μια συμμετοχή όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη των αναπήρων ατόμων. Θα πρέπει να παρέχεται μια οικονομική και πρακτική βοήθεια στις δράσεις που προορίζονται να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των αναπήρων ατόμων στους τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας όπως και στην ίδρυση και λειτουργία Συνδέσμων που αποτελούνται από τα ίδια τα ανάπηρα άτομα είτε στις οικογένειές τους. Αυτές οι οργανώσεις θα πρέπει να συμμετέχουν στον προγραμματισμό και στις αποφάσεις στον τομέα που ενδιαφέρει τα ανάπηρα άτομα.

Άρθρο 3^ο: Τα ανάπηρα άτομα θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν στον ανώτατο δυνατό βαθμό το δημιουργικό, καλλιτεχνικό και πνευματικό τους δυναμικό τόσο για τι δικό τους καλό όσο και για τον εμπλουτισμό της κοινότητας.

Άρθρο 4^ο: Τα εκπαιδευτικά, πολιτιστικά προγράμματα και τα προγράμματα επικοινωνίας στα οποία τα ανάπηρα άτομα καλούνται να συμμετέχουν θα πρέπει να σχεδιάζονται και να πραγματοποιούνται μέσα σε μια γενική προοπτική συνεχούς εκπαίδευσης. Μέσα από αυτό το πρίσμα θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στα επαγγελματικά χαρακτηριστικά της επαναπροσαρμογής και της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Άρθρο 5^ο: Για να μπορέσουν να θέσουν το μέγιστο των ικανοτήτων τους στην υπηρεσία της κοινωνίας όλα τα άτομα που έχουν κάποια αναπηρία και ιδιαίτερα εκείνα που έχουν δυσκολίες επικοινωνίας πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους πληροφοριακά, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά προγράμματα προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερές τους ανάγκες.

Άρθρο 6^ο: Τα προγράμματα στους τομείς της εκπαίδευσης της επαγγελματικής κατάρτισης, της κουλτούρας και της πληροφόρησης πρέπει να στοχεύουν στην ένταξη των αναπήρων ατόμων στο κανονικό περιβάλλον ζωής και εργασίας. Αυτή η ένταξη πρέπει να αρχίζει όσο πιο νωρίτερα γίνεται στη ζωή του ατόμου. Για να προετοιμαστεί η ένταξη αυτή θα πρέπει τα ανάπηρα άτομα, ανεξάρτητα από την προσωπική τους κατάσταση να τύχουν της σχετικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Άρθρο 7^ο: Με στόχο τη μείωση της συχνότητας των αναπηριών και των αρνητικών τους επιπτώσεων οι Κυβερνήσεις έχουν την ευθύνη σε συνεργασία με τις κυβερνητικές οργανώσεις, να εξασφαλίσουν μια πρόωμη ανίχνευση και μια ανάλογη θεραπεία. Θα πρέπει από τη βρεφονηπιακή ηλικία να υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα στα οποία η πληροφόρηση και η καθοδήγηση των γονιών να αποτελεί ένα σημαντικό μέρος.

Άρθρο 8^ο: Η συμμετοχή της οικογένειας στην εκπαίδευση, την κατάρτιση, την επαναπροσαρμογή και την ανάπτυξη όλων των αναπήρων ατόμων πρέπει να ενισχυθεί. Θα πρέπει να παρέχεται στις οικογένειες η ειδική υποστήριξη, ώστε να βοηθούνται να ανταπεξέλθουν στις ευθύνες τους σε αυτόν τον τομέα.

Άρθρο 9^ο: Οι εκπαιδευτικοί και οι άλλοι επαγγελματίες που είναι υπεύθυνοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα πρέπει επίσης να είναι ειδικευμένοι για να αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις και τις

ειδικές ανάγκες των αναπήρων ατόμων. Η εκπαίδευσή τους θα πρέπει συνακόλουθα να λαμβάνει υπόψη αυτή την αναγκαιότητα και οι γνώσεις τους να ανανεώνονται περιοδικά.

Άρθρο 10^ο: Δεδομένης της επίδρασης των μέσων μαζικής επικοινωνίας πάνω στις στάσεις του κοινού και σκοπεύοντας να ανυψώσουμε το επίπεδο συνειδητοποίησης και αλληλεγγύης, το περιεχόμενο της πληροφόρησης και της εκπαίδευσης του προσωπικού των μέσων μαζικής επικοινωνίας θα πρέπει να περιέχει στοιχεία για τις ανάγκες των αναπήρων αφού συμβουλευτεί τις οργανώσεις τους.

Άρθρο 11^ο: Θα πρέπει να παρέχονται στα ανάπηρα άτομα οι εγκαταστάσεις και ο εξοπλισμός που είναι αναγκαία για την εκπαίδευση και την κατάρτιση τους

Άρθρο 12^ο: Όλα τα προγράμματα πολεοδομίας και περιβάλλοντος θα πρέπει να σχεδιάζονται με τρόπο ώστε να διευκολύνουν την ένταξη και την συμμετοχή των αναπήρων ατόμων σε όλες τις δραστηριότητες της κοινότητας και ειδικά στους τομείς της εκπαίδευσης και της κουλτούρας.

Άρθρο 13^ο: Πρέπει να ενισχυθεί η έρευνα που αφορά στην ανάπτυξη των γνώσεων και της εφαρμογής τους με σκοπό να πραγματοποιηθούν οι στόχοι της παρούσας Διακήρυξης και ιδιαίτερα να προσαρμοστεί η σύγχρονη τεχνολογία στις ανάγκες των αναπήρων ατόμων.

Άρθρο 14^ο: Οι Κυβερνήσεις, οι επιχειρήσεις, οι επαγγελματικές οργανώσεις και τα συνδικάτα έχουν ευθύνη να ενεργήσουν δυναμικά, ώστε να δημιουργηθούν στον τομέα της απασχόλησης προγράμματα που να περιέχουν ειδικά σχέδια προσανατολισμού και εργοδότησης επαγγελματικής κατάρτισης και προώθησης με στόχο να αυξηθούν οι πιθανότητες εργοδότησης των αναπήρων ατόμων.

Άρθρο 15^ο: Η υλοποίηση των Αρχών που περιέχονται στην παρούσα Διακήρυξη επιτάσσει μια αύξηση της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ

των Οργανώσεων, κυβερνητικών και μη, περιφερειακών και μη, περιλαμβανομένης και της τεχνικής βοήθειας με στόχο τη δημιουργία Τραπεζών Δεδομένων και Περιφερειακών Κέντρων Καταρτισμού Προσωπικού, καθώς και σχεδιασμού και διάδοσης προγραμμάτων.

Άρθρο 16^ο: Εναπόκειται στην υψηλή ευθύνη των κρατών να υλοποιήσουν την παρούσα διακήρυξη. Θα πρέπει για αυτό το σκοπό να πάρουν όλα τα νομοθετικά, τεχνικά και φορολογικά μέτρα εξασφαλίζοντας το σχεδιασμό αυτών των μέτρων, τη συμμετοχή των αναπήρων ατόμων, των οργανώσεών τους καθώς και των μη κυβερνητικών ειδικών οργανώσεων.

2.2.2. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Ατόμων με Αναπηρία

Σχέδιο Ψηφίσματος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου των Ατόμων με Αναπηρία

Το Ευρωπαϊκό Έτος τόμων με Αναπηρία και πέρα από αυτό:

Ένα όραμα για το μέλλον

Βρυξέλλες, 11-12 Νοεμβρίου 2003, Αμφιθέατρο Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

- i. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο των Ατόμων με Αναπηρία είναι ιστορικής σημασίας διότι φέρνει τα στελέχη του Ευρωπαϊκού Αναπηρικού Κινήματος σε συζήτηση σε επίπεδο ολομέλειας, τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και άλλους σημαντικούς φορείς που συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, με σκοπό τον απολογισμό του Ευρωπαϊκού Έτους Ατόμων με Αναπηρία, αλλά και την περιγραφή του οράματος σχετικά με την μελλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αναπηρία.*
- ii. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο των Ατόμων με Αναπηρία συγκροτείται από 200 επίσημα αναγνωρισμένους εκπροσώπους ατόμων με*

αναπηρία και τους γονείς τους-στις περιπτώσεις που δεν μπορούν να αυτο-εκπροσωπηθούν – αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο το εύρος του Ευρωπαϊκού Αναπηρικού Κινήματος, το οποίο αποτελείται από 50.000.000 ανθρώπους.

- iii. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο των Ατόμων με Αναπηρία απαιτεί οι πολιτικές για την Αναπηρία και τα θέματα που αφορούν στη διάκριση και τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία να συμπεριληφθούν ως βασικές προτεραιότητες της πολιτικής ατζέντας.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απαιτεί από τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς και τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα παρακάτω:

1. Νομοθεσία κατά των διακρίσεων
2. Δημιουργία Νέας Συνταγματικής Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης
3. Ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις Ευρωπαϊκές πολιτικές
4. Καλύτερο συντονισμό των εθνικών πολιτικών για την αναπηρία
5. Πραγματοποίηση του προγράμματος «Ηλεκτρονική Ευρώπη 2005»
6. Νομοθεσία για την δημόσια προμήθεια.¹⁴

2.2.3. Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού

Ο.Η.Ε, 20 Νοεμβρίου 1959 (Απόφαση 1386)

Η Γενική Συνέλευση,

¹⁴ Συλλογή Ελληνικής και Κοινοτικής Νομοθεσίας για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, επιμ. Ν.Η. Βρυώνη – Π.Ε. Κουρουμπλή, Αθήνα 2003, σ.σ. 10-05-σ.σ. 10-06.

Προκηρύσσει αυτή τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού¹⁵ που αποσκοπεί στο να μπορεί να έχει μια ευτυχή παιδική ηλικία και να απολαμβάνει, για το καλό το δικό του και της κοινωνίας, τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που με αυτή τη διακήρυξη θεσπίζονται, και καλεί τους γονείς, τους άνδρες και τις γυναίκες ως άτομα, και τους οργανισμούς εθελοντών, τις τοπικές αρχές και τις εθνικές Κυβερνήσεις να αναγνωρίσουν αυτά τα δικαιώματα και να αγωνιστούν για την εφαρμογή τους με νομοθετικά και άλλα μέτρα που παίρνονται προοδευτικά, σύμφωνα με τις ακόλουθες αρχές:

Αρχή 1^η

Το Παιδί θα απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα που εκτίθενται σε αυτή τη διακήρυξη. Κάθε παιδί χωρίς καμιά εξαίρεση, θα έχει αυτά τα δικαιώματα, χωρίς διάκριση ή διαχωρισμό λόγω φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, πολιτικής ή άλλης γνώμης, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, φτώχειας, γέννησης η άλλης κατάστασης δικής του ή της οικογένειάς του.

Αρχή 2^η

Το Παιδί θα απολαμβάνει ειδικής προστασίας και θα του δίνονται ευκαιρίες και διευκολύνσεις από το νόμο ή άλλα μέσα για να μπορεί αναπτυχθεί σωματικά, διανοητικά, ηθικά, πνευματικά και κοινωνικά με υγιεινό και φυσικό τρόπο και με συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας. Στην ενεργοποίηση των νόμων για αυτό το σκοπό, τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα του παιδιού θα είναι η υπέρτατη σκέψη.

Αρχή 3^η

Το Παιδί από τη γέννησή του θα φέρει ένα όνομα και μια εθνικότητα

¹⁵ Επιμ. Ν.Η. Βρυώνη – Π.Ε. Κουρμουμπλή, ό.π., σ.σ. 10-01-10-03.

Αρχή 4^η

Το Παιδί θα απολαμβάνει τα αγαθά της κοινωνικής ασφάλισης. Θα έχει το δικαίωμα να μεγαλώνει και να αναπτύσσεται υγιεινά, για αυτό θα παρέχεται ειδική φροντίδα και προστασία και σ' αυτό και στη μητέρα του, περιλαμβάνουσα επαρκή προγεννητική και μεταγεννητική φροντίδα. Το παιδί θα έχει το δικαίωμα για επαρκή διατροφή, στέγαση, ψυχαγωγία και ιατρική βοήθεια.

Αρχή 5^η

ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΑ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ Ή ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΟ ΘΑ ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΟΥ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ

Αρχή 6^η

Το Παιδί για την πλήρη και αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, χρειάζεται αγάπη και κατανόηση. Θα μεγαλώνει όπου είναι δυνατό, με τη φροντίδα και την ευθύνη των γονέων του και σε μια ατμόσφαιρα στοργής και ηθικής και σωματικής ασφάλειας. Ένα παιδί τρυφερής ηλικίας δε θα αποχωρίζεται ποτέ τη μητέρα του, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις. Η κοινωνία και οι δημόσιες αρχές θα έχουν καθήκον να προσφέρουν ιδιαίτερη φροντίδα σε παιδιά χωρίς οικογένεια και σε αυτά που δεν έχουν επαρκή μέσα υποστήριξης. Κρατική επιχορήγηση και άλλη βοήθεια για την υποστήριξη των παιδιών μεγάλων οικογενειών είναι επιθυμητή.

Αρχή 7^η

Το Παιδί έχει το δικαίωμα για εκπαίδευση που θα 'ναι δωρεάν και υποχρεωτική, τουλάχιστον στα βασικά στάδια. Θα του προσφέρεται μια εκπαίδευση που θα προάγει τη γενική του μόρφωση και θα του δίνει τη

δυνατότητα, με βάση τις ίσες ευκαιρίες, να αναπτύξει τις δυνατότητές του, την ατομική του κρίση και την αίσθησή του για ηθική και κοινωνική υπευθυνότητα και να γίνει ένα χρήσιμο μέλος της κοινωνίας. Τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα του παιδιού θα είναι η καθοδηγητική αρχή εκείνων που είναι υπεύθυνοι, για την εκπαίδευση και τη συμβουλευτική του, η ευθύνη αυτή βρίσκεται στην πρώτη θέση και για τους γονείς του. Το παιδί θα έχει πλήρη ευκαιρία για παιχνίδι και διασκέδαση, που θα κατευθύνεται προς τους ίδιους σκοπούς όπως και η εκπαίδευση, η κοινωνία και οι δημόσιες αρχές θα προσπαθούν να προάγουν την απόλαυση αυτού του δικαιώματος.

Αρχή 8^η

Το Παιδί σ' όλες τις περιπτώσεις θα είναι μεταξύ των πρώτων που θα απολαμβάνουν προστασία και περίθαλψη.

Αρχή 9^η

Το Παιδί θα προστατεύεται από κάθε μορφή αμέλειας, σκληρότητας και εκμετάλλευσης και δε θα είναι το υποκείμενο οποιασδήποτε δοσοληψίας. Δε θα επιτρέπεται να εργάζεται πριν από κάποια ελάχιστη ηλικία, σε καμία περίπτωση δε θα γίνεται αιτία ή θα του επιτρέπεται να ασχολείται σε οποιοδήποτε επάγγελμα ή εργοδοσία που θα ζημιώνει την υγεία του ή την εκπαίδευσή του ή θα ερχόταν σε σύγκρουση με τη σωματική, πνευματική ή ηθική του ανάπτυξη.

Αρχή 10^η

Το Παιδί θα προστατεύεται από δραστηριότητες που θα μπορούσαν να δυναμώσουν φυλετική, θρησκευτική και κάθε άλλης μορφής διάκριση. Θα ανατρέφεται σ' ένα πνεύμα κατανόησης, ανεκτικότητας, φιλίας ανάμεσα στους λαούς, ειρήνης και παγκόσμιας αδελφοσύνης, και με

πλήρη συνείδηση ότι η ενεργητικότητα και το ταλέντο του θα αφιερώνονται στην εξυπηρέτηση των συνανθρώπων του.

2.2.4. Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Δραστηριότητες υπέρ ατόμων με ειδικές ανάγκες

Τα πιο κάτω προγράμματα και πρωτοβουλίες και οι γενικότερες δραστηριότητες του προγράμματος HELIOS εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο δράσης με απώτερο στόχο την «Ευρωπαϊκή πρόκληση του 1993», ημερομηνία που σηματοδοτεί τη διεύρυνση των συνόρων των Ευρωπαϊκών κρατών μελών και την ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίου.

- **Πρόγραμμα HELIOS:** Με την κοινωνική του διάσταση καταλαμβάνει κεντρική θέση στη σφαίρα των ενεργειών που υποστηρίζονται από την Ευρωπαϊκή επιτροπή.

Μια εξαιρετικά σημαντική παράμετρος του προγράμματος HELIOS είναι η μεθόδευση των εργασιών στη βάση της δημιουργίας θεματικών δικτύων, τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Έχουν ιδρυθεί τέσσερα τέτοια δίκτυα με 130 εθνικούς συνεργάτες από διάφορα κέντρα, καθώς και τοπικά μοντέλα δραστηριοτήτων που καλύπτει το καθένα ένα πολύ συγκεκριμένο χώρο.

- Συμπεριλαμβάνονται η σχολική, οικονομική, κοινωνική ενσωμάτωση, καθώς και η αποκατάσταση και επαγγελματική κατάρτιση. Μέσω σπουδαστικών επισκέψεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σεμιναρίων και ενός ετησίου συνεδρίου οργανωμένο από κάθε δίκτυο, εμπειρογνώμονες σε διάφορα θέματα που αφορούν άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά και τα ίδια τα άτομα αυτά, έχουν τη δυνατότητα να συναντιούνται συχνά, να ανταλλάσσουν πληροφορίες

και τεχνογνωσία και να μεταφέρουν πρωτοποριακές εμπειρίες σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο.

- **Πρόγραμμα TIDE:** Σκοπεύει στην ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες και ηλικιωμένων ατόμων μέσω της χρήσης μοντέρνων τεχνολογιών.
- **Πρόγραμμα ERASMUS:** Σχέδιο δράσης που προάγει τη δυνατότητα μετακίνησης και ανταλλαγής επισκέψεων για σπουδαστές και τη συνεργασία στον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης.
- **Πρόγραμμα LINGUA:** Προάγει τη βελτίωση των γνωστικών ικανοτήτων για ξένες γλώσσες μεταξύ πολιτών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.
- **Πρόγραμμα ARION:** Πρόγραμμα επισκέψεων για εκπαιδευτικούς σκοπούς ειδικών παιδαγωγών προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων.
- **Πρόγραμμα YOUTH FOR EUROPE:** Προάγει τις ανταλλαγές επισκέψεων νέων ανθρώπων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.
- **Πρόγραμμα COST 219:** Ερευνητικό πρόγραμμα που ερευνά την παροχή λύσεων σχετικά με την πρόσβαση σε τηλεπικοινωνιακές και τηλεματικές υπηρεσίες.
- **Πρόγραμμα DACE:** Πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες και ηλικιωμένων στις μελλοντικά προσφερόμενες υπηρεσίες μέσω της ανάπτυξης:
 - μεθόδων προσαρμογής τερματικών με πολλαπλή λειτουργικότητα και δυνατότητα διαχείρισης πληροφοριών διαφόρων τύπων.

- απαραίτητης γνώσης για τις λειτουργικές ανάγκες χρηστών με ειδικές ανάγκες με στόχο την αξιοποίηση εξοπλισμού εξελιγμένης τεχνολογίας.
- **Πρόγραμμα AIM:** Πρόγραμμα έρευνας και ανάπτυξης στο χώρο της τηλεματικής και της εφαρμογής της στον τομέα της υγείας.
- **Πρόγραμμα DRIVE:** Αποσκοπεί στην βελτίωση της οδικής ασφάλειας μέσω τυποποίησης, έρευνας, ανάπτυξης και αξιολόγησης των εφαρμογών της πληροφορικής και επικοινωνιών, στον τομέα των οδικών μεταφορικών μέσων.
- **Πρόγραμμα DELTA:** Δράση στο χώρο των τεχνολογιών μάθησης με έμφαση στα σχέδια επαγγελματικής κατάρτισης, διδασκαλία με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή και μέτρα σχεδιασμένα για την εξέλιξη των υπάρχοντων εμποδίων στην επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευμένου και εκπαιδευτή-εκπαιδευτικού υλικού.
- **Πρόγραμμα COST 322:** Έρευνα για την ανάπτυξη λεωφορείων χαμηλού δαπέδου και των αντίστοιχων απαιτούμενων προσαρμογών στις στάσεις των λεωφορείων.
- **Πρόγραμμα TEMPUS:** Διακριτικό Ευρωπαϊκό πρόγραμμα μετακίνησης επιστημόνων στο χώρο της ανώτερης εκπαίδευσης με τη συμμετοχή κρατών από την δυτική και ανατολική Ευρώπη.
- **Πρόγραμμα Ευρωπαϊκή άδεια οδήγησης:** Αποσκοπεί στον καθορισμό τρόπων βελτίωσης της πρόσβασης ατόμων με ειδικές ανάγκες στη διαδικασία απόκτησης άδειας οδήγησης.
- **Πρόγραμμα Μειωμένο ποσοστό Φ.Π.Α:** Αποσκοπεί στη διατήρηση του μηδενικού ή μειωμένου φόρου προστιθέμενης αξίας για ένα μεταβατικό χρονικό διάστημα, αναφορικά με συσκευές σχεδιασμένες ή ειδικά κατασκευασμένες για χρήση από

άτομα με ειδικές ανάγκες, στις χώρες της Ε.Ο.Κ. όπου υπάρχει ήδη σχετική προνοιακή μέριμνα.

- **Πρόγραμμα Δασμοί Εισαγωγής:** Εξαιρέσεις από εισαγωγικούς δασμούς των αγαθών που σχεδιάστηκαν για χρήση από άτομα με ειδικές ανάγκες υπό ορισμένες περιοριστικές συνθήκες.
- **Πρόγραμμα Δημιουργικότητα:** Ανάπτυξη μιας δομής για τον συντονισμό των δημιουργικών δραστηριοτήτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.
- **Πρόγραμμα Αθλητισμός:** Συντονισμένες αθλητικές δραστηριότητες και ίδρυση μιας Ευρωπαϊκής Τράπεζας Δεδομένων που θα περιέχει λεπτομερειακά στοιχεία για όλους τους οργανισμούς που εμπλέκονται σε αθλητικές δραστηριότητες ατόμων με ειδικές ανάγκες.
- **Τουρισμός:** Δημιουργία δομής προκειμένου να επιτευχθεί συντονισμός αναφορικά με τις τουριστικές δραστηριότητες ατόμων με ειδικές ανάγκες, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.¹⁶

¹⁶ Χ. Μηνιάκη, Πτυχιακή Εργασία «Η προστασία των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες στο Νομό Ηρακλείου», Καλαμάτα 1999, σ.σ. 22-24.

Κεφάλαιο 3^ο

Εκπαίδευση Α.Μ.Ε.Α.

Όπως όλα τα παιδιά και γενικότερα, όλοι οι άνθρωποι έτσι και τα παιδιά με ειδικές ανάγκες έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση από το βρεφικό στάδιο έως και τις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης. Γι'αυτό το σκοπό έχουν δημιουργηθεί αρκετά Ειδικά Σχολεία ή απλώς κάποια ειδικά τμήματα σε κανονικά σχολεία ούτως ώστε και τα παιδιά αυτά να μπορέσουν να διδαχθούν κάτι, έστω κάποια τέχνη, για να μπορούν να ενσωματωθούν στην κοινωνία και επίσης να ανήκουν στο ενεργό εργατικό δυναμικό της χώρας. Προς χάριν αυτού του σκοπού έχουν ψηφιστεί πολλοί νόμοι με πιο αντιπροσωπευτικό τον Νόμο 1566/85 που αναλύεται παρακάτω, στο τρίτο υποκεφάλαιο.

3.1. Ιστορικό-Κοινωνική εξέλιξη της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα

«Στην κλασική εποχή οι μόνες αναφορές που έχουμε είναι από τον Δημόκριτο ο οποίος απαιτούσε αγωγή για όλους χωρίς διάκριση. Έδινε δε έμφαση στη διδασκαλία και όχι στη φύση του ατόμου».¹⁷ Τα ιεροθεραπευτήρια των ψυχικά αρρώστων και των νοητικά καθυστερημένων της εποχής εκείνης είναι τα πρώτα της Ιστορίας. Τέτοιο υπήρξε το Αμφιαράειο του Ωρωπού¹⁸ όπου η θεραπεία γινόταν με υπνωτισμό και φάρμακα. Επίσης, αναφορές στο Μαντείο του Δία στη Λιβαδειά (Τριφώνειο), μας βεβαιώνουν ότι γινόταν προσπάθεια

¹⁷ Αθ. Ζωνίου – Σιδέρη, «Οι Ανάπηροι και η Εκπαίδευσή τους», περ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 75.

¹⁸ Σ. Πολυχρονοπούλου, «Παιδιά και Έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες», Αθήνα 1995, σ. 75.

απελευθέρωσης των ψυχικά αρρώστων μέσω αποσυγκέντρωσης και τρομοκράτησης.¹⁹

Με την απελευθέρωση, όταν η Ελλάδα έγινε κράτος οργανωμένο δεν μπορούμε να μιλάμε για ειδική εκπαίδευση. Το μέλημα του κράτους ήταν να επιβιώσουν οι πολίτες και τα παιδιά και να δημιουργήσει τη γενική εκπαίδευση και όχι την ειδική. Η μόνη ενέργεια της πολιτείας τότε ήταν να ιδρύσει κάποια ορφανοτροφεία για τα παιδιά των αγωνιστών και να περάσει κάποιους νόμους για την ίδρυση ευαγών ιδρυμάτων. Χαρακτηριστικό της εποχής εκείνης ήταν η αυξημένη τάση για ίδρυση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων από την εκκλησία και ιδιωτικούς φορείς για την προστασία και περίθαλψη των πασχόντων.

Αυτά συνέβαιναν το 19^ο αιώνα. Φτάνοντας στον 20^ο αιώνα και συγκεκριμένα το 1906 έχουμε την ίδρυση του Κ.Ε.ΑΤ. μιας Φιλανθρωπικής Εταιρίας Τυφλών στην Αθήνα. Ένα ίδρυμα θεωρούμενο από πολλούς ισάξιο των αντιστοίχων ευρωπαϊκών ιδρυμάτων εκείνης της εποχής. Το 1923 ιδρύθηκε το πρώτο σχολείο για κωφά παιδιά στους Αμπελόκηπους Αττικής. Το 1937 ψηφίστηκε ειδικός εκπαιδευτικός νόμος για την ίδρυση σχολείων για παιδιά με νοητική καθυστέρηση και συναισθηματικές διαταραχές και τότε πλέον ιδρύθηκε το «Πρότυπο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο» Καισαριανής με πρώτη διευθύντρια τη Ρόζα Ιμβριώτη, που θεωρείται Μητέρα της Ειδικής Αγωγής στην Ελλάδα. «Ο Καλαντζής αναφέρει για το σχολείο:« Το Πρότυπο Ειδικό Σχολείο» το έζησα...Το Σχολείο αυτό ήταν ένα αληθινό μοντέλο... Ό,τι πιο μοντέρνο υπήρχε τότε στον κόσμο, από τον Kerguscheusteinier, τον Decroly, τον Dewey, τη Montessori και άλλους, μπήκε στο πρόγραμμά του και στο διδακτικό εξοπλισμό του ...δεν είχε να ζηλέψει τίποτα απ'τα πρότυπα Ειδικά Σχολεία της Ευρώπης ».²⁰

¹⁹ Αθ. Ζωνίου – Σιδέρη, ό.π., σελ. 74.

²⁰ Κ. Καλαντζής, «Η Ειδική Αγωγή χτες και σήμερα», περ. Νέα Παιδεία, Αθήνα 1989, τεύχος 32, σ. 66.

Μπορούμε να πούμε ότι ήταν η αρχή της θεσμοθετημένης ειδικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα αν και οι επικρατούσες αντιλήψεις τότε ήταν η κλειστή προστασία, η ιδρυματική περίθαλψη και λιγότερο η εκπαίδευση των Α.Μ.Ε.Α. Το βασικό συναίσθημα που κυριαρχούσε στην κοινωνία ήταν ο οίκτος και γι'αυτό είχαμε έντονη δραστηριότητα ιδιωτικής πρωτοβουλίας με τη δημιουργία πολλών ιδρυμάτων κλειστής περίθαλψης.

Η διαμόρφωση μιας κοινωνικής αντίληψης για ισότητα, σεβασμό στη διαφορετικότητα και ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση για όλους διαμορφώθηκε στην Ελλάδα το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα μέχρι τις μέρες μας. Μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο και την πολιτική ρευστότητα που ακολούθησε στην Ελλάδα δεν μπορούμε να μιλάμε για ανάπτυξη της ειδικής αγωγής. Μέχρι το 1950 η Ειδική Αγωγή παρέχεται το πλείστον σε ιδρυματική μορφή και με ιδιωτική πρωτοβουλία. Το 1953 ιδρύθηκε η πρώτη ψυχοδιαγνωστική κλινική. Ο ρόλος της ήταν σημαντικός όπως και πολλών συναφών υπηρεσιών που λειτούργησαν τότε, γιατί πρώτα ξεκινάμε από τη διάγνωση των προβλημάτων και μετά έχουμε την ειδική εκπαιδευτική παρέμβαση.

Το 1960 ιδρύθηκε το Ίδρυμα Προστασίας Απροσάρμοστων Παίδων «Η Θεοτόκος» και μια σειρά άλλα ιδρύματα μέσα στα οποία λειτουργούσαν και ειδικά σχολεία από την ιδιωτική πρωτοβουλία ως Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου και εποπτεύονταν τα περισσότερα από το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας. Το 1962 ιδρύθηκε το «Στουπάθειο», το οποίο ήταν το πρώτο κέντρο Θεραπευτικής Παιδαγωγικής στην Ελλάδα για ασκήσιμα παιδιά με βαριά νοητική καθυστέρηση, με διευθυντή το θεμελιωτή της Ειδικής Αγωγής στη χώρα μας Κώστα Καλαντζή, ο οποίος είπε για το Στουπάθειο: «είναι ένα

*αληθινό σχολείο, ένα εργαστήριο μαθητείας για τη ζωή, ανοιχτό στη ζωή, στημένο μέσα στη ζωή».*²¹

Ο πρώτος μεταπολεμικός νόμος για την Ειδική Αγωγή ήταν ο Νόμος 905/1951 επί κυβερνήσεως Νικόλαου Πλαστήρα, ο οποίος αφορά την εκπαίδευση των τυφλών. Το 1958 η επιτροπή παιδείας που είχε συσταθεί από την κυβέρνηση, προτείνει το διαχωρισμό της ειδικής από τη γενική εκπαίδευση, σύμφωνα με τις παιδαγωγικές τάσεις και τονίζει ότι η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα έχει καθυστερήσει και δεν καλύπτει τις ανάγκες των περίπου 10000 παιδιών με προβλήματα.

Ο διαχωρισμός της Ειδικής Αγωγής από τη Γενική Εκπαίδευση δημιούργησε πολλά προβλήματα και καλλιέργησε την τάση απομόνωσης και περιθωριοποίησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

*«Το 1969 ιδρύθηκε στο Υπουργείο Υγείας το Γραφείο Ειδικής Αγωγής και από τότε αρχίζει στο Μαράσλειο Διδασκαλείο η μετεκπαίδευση των δασκάλων στην Ειδική Αγωγή».*²²

*«Το 1972 έχουμε την ίδρυση των πρώτων 40 Ειδικών Σχολείων στην Ελλάδα και μπορούμε να πούμε ότι ουσιαστικά ξεκινά η συστηματική εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες».*²³

Στη συνέχεια έχουμε την ψήφιση κάποιων σημαντικών νόμων για την Ειδική Αγωγή. Το 1975 έχουμε την συνταγματική κατοχύρωση της εκπαίδευσης των Α.Μ.Ε.Α. με τα άρθρα 16 και 212 του Ελληνικού Συντάγματος και το 1981 με το Νόμο 1143. Όπως αναφέρει ο Στασινός, ο νόμος αυτός (1143/81):²⁴

1. Οριοθετεί εννοιολογικά τον κατά κόρον χρησιμοποιούμενο όρο «αποκλίνοντα άτομα»,

²¹ Αθ. Ζωνίου – Σιδέρη, ό.π., σελ. 87.

²² Τ.Π. Λουκαρέας, ό.π., σελ. 30-32.

²³ Τ.Π. Λουκαρέας, ό.π., σελ. 32-33.

²⁴ Δ. Στασινός, «Η Ειδική Εκπαίδευση στην Ελλάδα», εκδ. Gutenberg, 1991, σ. 87.

2. Προσδιορίζει τις κατηγορίες στις οποίες εγγράφονται τα άτομα αυτά,
3. Ορίζει ότι η ειδική εκπαίδευση (σε επίπεδο προσχολικής, δημοτικής και μέσης βαθμίδας) και η ειδική επαγγελματική εκπαίδευση παρέχονται σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία,
4. Προβλέπει τις ειδικές σχολικές δομές του θεσμού (ειδικές σχολές, ειδική τάξη ή τμήματα ή ομάδες),
5. Ορίζει ως υποχρεωτική τη φοίτηση των ατόμων αυτών (ηλικίας 6-17 ετών),
6. Μεταβιβάζει στο ΥΠΕΠΘ (Υπουργείο Πρόνοιας Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων), την αποκλειστική ευθύνη για τη λειτουργία του θεσμού (σε επίπεδο εκπαιδευτικό και διαγνωστικό-συμβουλευτικό)
7. Εξασφαλίζει το συντονισμό δράσης των συναρμόδιων φορέων της ειδικής εκπαίδευσης (προβλέπεται η σύσταση «Συντονιστικού και Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Ειδικής Αγωγής»),
8. Συνιστά, κατά κλάδους, θέσεις εκπαιδευτικού και λοιπού προσωπικού, καθώς και θέσεις νέων κλάδων,
9. Προσδιορίζει τις δυνατότητες εκπαίδευσης κι επιμόρφωσης του προσωπικού,
10. Υλοποιεί την επαγγελματική ένταξη των ατόμων αυτών θέτοντας σε εφαρμογή παλαιότερους νόμους και
11. Προβλέπει τη σύσταση τεσσάρων θέσεων ειδικών επιθεωρητών στον τομέα αυτό.

«Ο Καλαντζής σχολιάζοντας τον παραπάνω νόμο, αναφέρει ότι:

*Η εμπορευματοποίηση της ειδικής αγωγής είναι η άλλη μεγάλη πληγή μας. Δυστυχώς ο νόμος αυτός παρέδωσε την ειδική αγωγή στα χέρια της λεγόμενης ιδιωτικής πρωτοβουλίας».*²⁵

Το 1985 έχουμε την ψήφιση του εκπαιδευτικού Νόμου Πλαισίου 1566/85 που είναι θετικός για την ειδική εκπαίδευση. Με το νόμο αυτό η ειδική εκπαίδευση θεωρείται κομμάτι της γενικής.

Αυτή την εποχή «έχουμε ραγδαία αύξηση των ειδικών τάξεων κυρίως για παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Ο θεσμός των ειδικών τάξεων υπήρξε πετυχημένος γιατί δεν αποκόπτει τα παιδιά από το φυσικό τους περιβάλλον που είναι το σχολείο, η οικογένειά τους και η γειτονιά τους. Όμως από την άλλη πλευρά δέχτηκε και έντονες επικρίσεις ότι βάζει ετικέτες και διαχωρίζει τους μαθητές και δημιουργεί ένα μικρόκοσμο μέσα στο σχολείο.

Στις 14 Μαρτίου 2000 ψηφίστηκε ομόφωνα από την Ελληνική Βουλή ο Νόμος 2817²⁶ «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις» που είναι ο τελευταίος βασικός νόμος στην Ελλάδα που αφορά την εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

«Μια σπουδαία καινοτομία είναι και η ίδρυση και λειτουργία των Κέντρων Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ) στην έδρα κάθε νομού με σκοπό την προσφορά υπηρεσιών διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες καθώς και υποστήριξης, πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών, των γονιών και της κοινωνίας.

Άλλη καινοτομία αυτού του νόμου είναι η ίδρυση του τμήματος Ειδικής Αγωγής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο με σκοπό την επιστημονική

²⁵ Κ. Καλαντζής, ό.π., σ. 63.

²⁶ Ν. 2817/14-3-2000 (τ. Α' 78).

έρευνα και τη μελέτη όλων των θεμάτων που αφορούν την ειδική εκπαίδευση και την υποβολή προτάσεων για το σχεδιασμό και την εφαρμογή των εκπαιδευτικών επιλογών από την πολιτεία.

Η μεγαλύτερη όμως καινοτομία αυτού του νόμου είναι η ίδρυση των εκπαιδευτικών δομών για την τεχνική-επαγγελματική κατάρτιση των παιδιών με ειδικές ανάγκες. Τέτοια σχολεία είναι τα τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε) ειδικής αγωγής και τα εργαστήρια ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ).²⁷ Μέχρι σήμερα τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μετά την αποφοίτησή τους από τα ειδικά σχολεία ή και γενικά τα σχολεία αντιμετώπιζαν ένα αδιέξοδο. «Εκτός από την Ειδική Επαγγελματική Σχολή Καλλιθέας στην Αθήνα και κάποια επαγγελματικά εργαστήρια διαφόρων ιδρυμάτων δεν υπήρχε άλλη εκπαιδευτική δομή για να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους. Προπαντός στην Ελληνική περιφέρεια το αδιέξοδο για τα παιδιά αυτά και τις οικογένειές τους ήταν απόλυτο. Έτσι με υπουργική απόφαση από το σχολικό έτος 2001-02 άρχισαν να ιδρύονται και να λειτουργούν τα Ε.Ε.Ε.Ε.Κ, ένα τουλάχιστον στην έδρα κάθε νομού».²⁸ Τα εργαστήρια δίνουν λύση στο αδιέξοδο που υπήρχε και παρέχουν στους μαθητές με ειδικές ανάγκες όχι μόνο σχολικές και κοινωνικές δεξιότητες αλλά προπαντός επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, εφόδια απαραίτητα για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Είναι σχολεία τα οποία εκτός από την εκπαίδευση στους μαθητές και τη στήριξη στις οικογένειές τους θα βοηθήσουν με την εκπαιδευτική τους δράση και την κοινωνία στην αποδοχή της διαφορετικότητας των Α.Μ.Ε.Α .

Ωστόσο παρότι σε θεσμικό στάδιο η Ειδική Αγωγή έχει κάνει σπουδαία βήματα στην πραγματικότητα της καθημερινής πράξης υπάρχουν πολλά προβλήματα. Ήδη τα περισσότερα εργαστήρια

²⁷ Τ.Π. Λουκαρέας, ό.π., σ. 41.

²⁸ Τ.Π. Λουκαρέας, ό.π., σ. 43.

λειτουργούν με πολλές ελλείψεις, χωρίς κτιριακή υποδομή, εργαστηριακό εξοπλισμό και στελέχωση από το κατάλληλο προσωπικό. Τέτοια προβλήματα και ελλείψεις υπάρχουν και στις άλλες εκπαιδευτικές δομές της ειδικής εκπαίδευσης προπαντός στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις της κοινωνίας ακόμη και από το πιο ευαισθητοποιημένο κομμάτι της, τους εκπαιδευτικούς, για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες έχουν σαν αποτέλεσμα την ετικετοποίηση των μαθητών, τη δημιουργία διαχωριστικής νοοτροπίας και της απομόνωσης και γκετοποίησης των ειδικών εκπαιδευτικών δομών.²⁹

3.2. Γεωγραφική Κατανομή Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Μαθητές ανά Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και βαθμίδα Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής

Πίνακας 1

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση	Ειδική Τάξη στο Δημοτικό/ Νηπιαγωγείο/ Γυμνάσιο/Λύκειο	Σύνολο μαθητών με διάγνωση Sum	Σύνολο μαθητών χωρίς διάγνωση Sum	Σύνολο μαθητών με Ειδική Εκπαιδευτική Ανάγκη Sum
ΑΘΗΝΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ 20	637	57	694
	ΕΤ-ΔΗΜ 147	482	1884	2366
	ΕΙΔ-ΝΗΠ 6	49	0	49
	ΕΙΔ-Γ-Λ 9	327	57	384
	ΕΤ-ΝΗΠ 5	17	4	21
	ΕΤ-Γ-Λ 1	46	0	46

²⁹ Τ.Π. Λουκαρέας, ό.π., σ. 38.

ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	70	0	70
	ΕΤ-ΔΗΜ	2	12	8	20
ΑΝ.ΑΤΤΙΚΗ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	4	160	11	171
	ΕΤ-ΔΗΜ	17	42	238	280
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	2	36	0	36
	ΕΤ-ΝΗΠ	3	0	13	13
ΑΡΓΟΛΙΔΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	39	1	40
	ΕΤ-ΔΗΜ	1	0	17	17
ΑΡΚΑΔΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	13	0	13
	ΕΤ-ΔΗΜ	6	4	53	57
ΑΡΤΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	0	16	16
	ΕΤ-ΔΗΜ	6	5	61	66
ΑΧΑΪΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	6	94	0	94
	ΕΤ-ΔΗΜ	5	3	50	58
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	2	7	0	7
	ΕΤ-Γ-Λ	2	16	0	16
ΒΟΙΩΤΙΑ	ΕΙΔ-ΜΕΠ	2	31	0	31
	ΕΤ-ΔΗΜ	21	11	288	299
	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	1	0	1
ΓΡΕΒΕΝΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	6	1	7
	ΕΤ-Γ-Λ	1	0	53	53
ΔΡΑΜΑ-ΚΑΒΑΛΑ-ΞΑΝΘΗ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	4	66	0	66
	ΕΤ-ΔΗΜ	13	106	77	133
	ΕΙΔ-ΔΗΜ	3	10	0	12
ΔΥΤΙΚΗ ΑΤΤΙΚΗ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	82	7	89
	ΕΤ-ΔΗΜ	13	11	206	217
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	4	14	55	69
	ΕΤ-ΔΗΜ	18	10	339	349
ΕΒΡΟΣ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	3	48	3	51

	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	3	0	3
ΕΥΒΟΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	47	0	47
	ΕΤ-ΔΗΜ	21	12	267	279
	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	7	0	7
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	ΕΤ-ΔΗΜ	4	16	27	43
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	22	4	26
	ΕΤ-ΔΗΜ	3	5	45	50
ΗΛΕΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	17	15	32
	ΕΤ-ΔΗΜ	13	11	174	185
ΗΜΑΘΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	3	46	24	70
	ΕΤ-ΔΗΜ	10	14	119	133
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	5	70	8	78
	ΕΤ-ΔΗΜ	23	23	334	357
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	4	0	4
	ΕΤ-Γ-Λ	1	6	0	6
ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	4	0	4
	ΕΤ-ΔΗΜ	1	1	5	6
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	15	193	69	252
	ΕΤ-ΔΗΜ	42	190	216	406
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	8	23	20	43
	ΕΙΔ-Γ-Λ	3	58	2	60
	ΕΤ-ΝΗΠ	7	14	3	17
	ΕΤ-Γ-Λ	1	16	0	16
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	7	65	0	65
	ΕΤ-ΔΗΜ	14	12	144	136
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	2	15	0	15
	ΕΤ-Γ-Λ	2	10	0	10
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	10	0	10
	ΕΤ-ΔΗΜ	6	7	79	36
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	0	1	1

ΚΑΣΤΟΡΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	17	0	17
	ΕΤ-ΔΗΜ	12	8	157	165
ΚΕΡΚΥΡΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	21	0	21
	ΕΤ-ΔΗΜ	3	16	24	40
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	6	0	6
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ- ΙΘΑΚΗ	ΕΤ-ΔΗΜ	7	8	54	62
ΚΙΛΚΙΣ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	1	16	17
	ΕΤ-ΔΗΜ	7	4	69	73
	ΕΤ-ΝΗΠ	1	2	1	3
ΚΟΖΑΝΗ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	21	5	26
	ΕΤ-ΔΗΜ	14	13	175	188
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	3	0	3
ΚΟΡΙΝΘΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	2	26	29
	ΕΤ-ΔΗΜ	9	5	99	104
	ΕΤ-ΝΗΠ	1	6	0	6
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	20	0	20
	ΕΤ-ΔΗΜ	14	10	176	186
ΛΑΚΩΝΙΑ	ΕΤ-ΔΗΜ	8	8	111	119
ΛΑΡΙΣΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	43	0	43
	ΕΤ-ΔΗΜ	4	21	16	37
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	11	0	11
ΛΑΣΙΘΙ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	3	45	0	45
	ΕΤ-ΔΗΜ	15	35	209	244
ΛΕΣΒΟΣ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	12	6	13
	ΕΤ-ΔΗΜ	19	11	262	273
ΛΕΥΚΑΔΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	4	0	4
	ΕΤ-ΔΗΜ	1	2	0	2
ΜΑΓΝΗΣΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	5	52	22	74
	ΕΤ-ΔΗΜ	14	8	176	134

	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	1	1	5
ΜΕΣΣΗΝΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	36	0	36
	ΕΤ-ΔΗΜ	5	26	26	52
	ΕΤ-Γ-Λ	1	7	0	7
ΠΕΙΡΑΙΑΣ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	3	156	13	171
	ΕΤ-ΔΗΜ	44	153	605	753
	ΕΙΔ-ΔΗΜ	3	20	0	20
ΠΕΛΛΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	3	70	2	72
	ΕΤ-ΔΗΜ	26	13	341	354
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	3	0	3
ΠΙΕΡΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	24	0	24
	ΕΤ-ΔΗΜ	10	19	63	32
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	2	0	2
ΠΡΕΒΕΖΑ	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	11	0	11
	ΕΤ-ΔΗΜ	5	2	64	66
ΡΕΘΥΜΝΟ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	20	0	20
	ΕΤ-ΔΗΜ	3	6	17	33
ΡΟΔΟΠΗ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	10	0	10
ΣΑΜΟΣ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	24	0	24
	ΕΤ-ΔΗΜ	9	14	114	128
ΣΕΡΡΕΣ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	43	0	43
	ΕΤ-ΔΗΜ	7	33	49	82
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	3	0	3
ΤΡΙΚΑΛΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	25	2	27
	ΕΤ-ΔΗΜ	3	19	12	31
ΦΘΙΩΤΙΔΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	49	5	54
	ΕΤ-ΔΗΜ	10	3	143	151
ΦΛΩΡΙΝΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	2	14	0	14
	ΕΤ-ΔΗΜ	6	0	86	86
ΦΩΚΙΔΑ	ΕΤ-ΔΗΜ	4	3	36	39

ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	1	12	0	12
	ΕΤ-ΔΗΜ	12	16	118	134
ΧΑΝΙΑ	ΕΙΔ-ΔΗΜ	3	21	6	27
	ΕΤ-ΔΗΜ	23	17	305	322
	ΕΙΔ-ΝΗΠ	1	3	0	3
ΧΙΟΣ	ΕΤ-ΔΗΜ	15	0	199	199

ΠΗΓΗ: ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ, ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2004

Ο παραπάνω πίνακας έγινε μέρος αυτής της εργασίας για να μας δείξει το μέγεθος αυτού του προβλήματος και να μας βοηθήσει να το συνειδητοποιήσουμε. Από ό,τι βλέπουμε τα ειδικά σχολεία είναι εκατοντάδες και τα παιδιά με ειδικές ανάγκες που φοιτούν είναι χιλιάδες. Βέβαια υπάρχουν πολλά παιδιά που δεν είναι γραμμένα σε σχολεία και που οι γονείς τους είτε τα έχουν έγκλειστα σε κάποιο ίδρυμα είτε στο ίδιο τους το σπίτι.

«Η Ειδική Αγωγή και εκπαίδευση αφορά 200.000 ως 220.000 παιδιά σε ολόκληρη τη χώρα. Σήμερα είναι ενταγμένα στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης 13.593 παιδιά. Απαιτούνται μακρόπνοες πολιτικές και θεσμικές πρωτοβουλίες για να ενταχθούν δύο εκατοντάδες χιλιάδες παιδιά στο εκπαιδευτικό σύστημα. Οι νέες νομοθετικές ρυθμίσεις δεν αντιμετωπίζουν το οξύ πρόβλημα του σχολικού αποκλεισμού».³⁰

Από μια πρόσφατη έρευνα της Γραμματείας Συντονισμού της Επιτροπής Αναπήρων που πραγματοποιήθηκε μέσα στο 2005 και έδωσαν τα στοιχεία στις 16 Σεπτεμβρίου 2005, μόνο 20.000 παιδιά ηλικίας 4^{ων} έως 18 ετών, που αντιμετωπίζουν κινητικά ή μαθησιακά προβλήματα,

³⁰ Πανελλήνιος Επιστημονικός Σύλλογος Ειδικής Αγωγής (Π.Ε.Σ.Ε.Α.), Αθήνα 2000.

πηγαίνουν στο σχολείο τη στιγμή που ο συνολικός αριθμός των παιδιών αυτών υπολογίζεται σε 200.000.

Είναι ένας τραγικός αριθμός ο οποίος καταλαμβάνει το 5% του πληθυσμού της χώρας μας.

3.3. Σχολικοί Σύμβουλοι Ειδικής Αγωγής

Με το Προεδρικό Διάταγμα 71/89 (ΦΕΚ 34/14-2-89τ.Α΄) οι θέσεις Σχολικών Συμβούλων Ειδικής Αγωγής από 8 έγιναν 16. Με την απόφαση Φ35411/17/Δ/5381 (ΦΕΚ 553/21-7-89 τ.Β΄) ορίστηκε η έδρα και η περιφέρεια των σχολικών συμβούλων ειδικής αγωγής στην οποία υπάγονται οι μονάδες ειδικής αγωγής. Ο ορισμός έγινε ως εξής:

1^η περιφέρεια, με έδρα την Αθήνα, στην οποία υπάγονται όλες οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής της Νομαρχίας Αθηνών

2^η περιφέρεια, με έδρα την Αγία Παρασκευή, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής της Νομαρχίας Ανατολικής Αττικής

3^η περιφέρεια, με έδρα το Αιγάλεω, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής της Νομαρχίας Δυτικής Αττικής

4^η περιφέρεια, με έδρα τον Πειραιά, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής της Νομαρχίας Πειραιά

5^η περιφέρεια, με έδρα την Πάτρα, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Αχαΐας, Ηλείας, Αιτωλοακαρνανίας, Ζακύνθου και Κεφαλληνιάς

6^η περιφέρεια, με έδρα τα Ιωάννινα, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας, Πρέβεζας, Άρτας, Κέρκυρας και Λευκάδας

7^η περιφέρεια, με έδρα τη Θεσσαλονίκη, στην οποία υπάγονται μέρος των Μονάδων Ειδικής Αγωγής του Νομού Θεσσαλονίκης και οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Χαλκιδικής και Κιλκίς

8^η περιφέρεια, με έδρα την Καβάλα, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Καβάλας, Σερρών, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου.

9^η περιφέρεια, με έδρα τον Πειραιά, στην οποία υπάγονται μέρος των Μονάδων Ειδικής Αγωγής της Νομαρχίας Πειραιά και οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής του Νομού Κυκλάδων.

10^η περιφέρεια, με έδρα τη Θεσσαλονίκη, στην οποία υπάγονται μέρος των Μονάδων Ειδικής Αγωγής του Νομού Θεσσαλονίκης και οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Πιερίας, Ημαθίας και Πέλλας

11^η περιφέρεια, με έδρα τη Λάρισα, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Λάρισας, Μαγνησίας, Καρδίτσας και Τρικάλων

12^η περιφέρεια, με έδρα την Τρίπολη, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Αρκαδίας, Κορινθίας, Αργολίδας, Λακωνίας και Μεσσηνίας

13^η περιφέρεια, με έδρα τη Λαμία, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Φθιώτιδας, Βοιωτίας, Ευβοίας, Φωκίδας και Ευρυτανίας

14^η περιφέρεια, με έδρα την Κοζάνη, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Κοζάνης, Καστοριάς, Φλώρινας και Γρεβενών

15^η περιφέρεια, με έδρα την Μυτιλήνη, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Λέσβου, Χίου, Σάμου και Δωδεκανήσου

16^η περιφέρεια, με έδρα το Ηράκλειο, στην οποία υπάγονται οι Μονάδες Ειδικής Αγωγής των Νομών Ηρακλείου, Χανίων, Λασιθίου και Ρεθύμνου

Το έργο του σχολικού συμβούλου ειδικής αγωγής ταυτίζεται στο γενικό του περίγραμμα, τουλάχιστον σε επίπεδο νομοθετικό, με εκείνο του σχολικού συμβούλου σε κανονικά σχολεία. Με άλλα λόγια, τούτο αφορά την επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση και της συμμετοχής του στο έργο της αξιολόγησης και της επιμόρφωσης των δασκάλων ειδικής αγωγής καθώς και στην ενθάρρυνση κάθε προσπάθειας για επιστημονική έρευνα στο χώρο της Ειδικής Εκπαίδευσης.³¹

3.4. Ειδική Αγωγή – Νόμος 1566/85

Ειδική Εκπαίδευση ή Ειδική Αγωγή μπορούμε να πούμε ότι είναι η ειδική εκπαιδευτική βοήθεια που παρέχεται στα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες βάσει ενός σχεδιασμένου εκπαιδευτικού προγράμματος που οργανώνεται με τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται εξατομικευμένα στις εκπαιδευτικές ανάγκες του παιδιού. Από τη στάση και συμπεριφορά των προγενέστερων κοινωνιών, η οποία ήταν εχθρική και απορριπτική, είναι φανερό ότι παιδιά με εμφανείς αναπηρίες δεν τύχαιναν καμιάς εκπαιδευτικής φροντίδας. Εξάλλου και η εκπαίδευση δεν είχε την μορφή και την οργάνωση που έχει σήμερα, ούτε και οι εκπαιδευτικοί δε γνώριζαν τις σύγχρονες ψυχοπαιδαγωγικές αρχές.

Αντιθέτως στην σημερινή εποχή σε σχέση με την αρχαιότητα, τα πράγματα είναι τελείως διαφορετικά. Απ'ό,τι βλέπουμε το κράτος έχει ασχοληθεί πολύ με το θέμα της ειδικής αγωγής από τότε και έχουν θεσπιστεί νόμοι λειτουργίας των ειδικών σχολείων.

³¹ Χ. Κόκορας – Σπ. Αλυσανδράτος, ό.π., σ.σ. 97-98.

Ωστόσο δεν μπορούμε να ξέρουμε κατά πόσο εφαρμόζονται στην πράξη αυτοί οι νόμοι. Το ότι είναι δωρεάν η εκπαίδευση στα ειδικά σχολεία είναι το μόνο που τηρείται παντού. Το αν οι οργανικές θέσεις καλύπτονται πλήρως είναι κάτι αμφισβητούμενο.

Το ενδιαφέρον της πολιτείας όμως στο να μορφώνονται ή έστω να μαθαίνουν κάποια τέχνη ή κάποια ειδικότητα είναι μεγάλο και δείχνει πόσο έχουν αλλάξει τα πράγματα τα τελευταία χρόνια και την προσπάθεια που γίνεται από το κράτος, έστω και μέσω της εκπαίδευσης, να βοηθήσει ώστε να αποδεχτούν όλοι πλέον τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Βοηθάει να σταματήσει αυτός ο «ρατσισμός» και να μαθαίνουν όλοι για την ύπαρξη αυτών των ατόμων από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, από το σχολείο δηλαδή, και έτσι να μην είναι δύσκολη η αποδοχή τους από τον υπόλοιπο κόσμο.

Νόμος 1566/85³²

Σκοπός και μορφή της Ειδικής εκπαίδευσης-Ειδικής Αγωγής είναι:

1) Στα άτομα που έχουν ειδικές ανάγκες παρέχεται Ειδική Αγωγή και Ειδική Επαγγελματική Εκπαίδευση, η οποία στα πλαίσια των σκοπών της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επιδιώκει ιδιαίτερα:

α) την ολόπλευρη και αποτελεσματική ανάπτυξη και αξιοποίηση των δυνατοτήτων και ικανοτήτων τους.

β) την ένταξή τους στην παραγωγική διαδικασία

γ) την αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο.

2) Η ειδική αγωγή πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και η ειδική επαγγελματική εκπαίδευση, παρέχονται δωρεάν από το κράτος

³² Νόμος 1566/85, <http://www.disabled.gr>.

σε δημόσια σχολεία. Η μορφή των σχολείων προσδιορίζεται από το είδος και το βαθμό των ειδικών αναγκών κάθε ατόμου.

3) Η ειδική αγωγή και η ειδική επαγγελματική εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες παρέχονται:

α) σε κανονικά σχολεία στα οποία είναι ενταγμένα τα άτομα αυτά

β) σε ειδικές τάξεις, τμήματα ή ομάδες που λειτουργούν μέσα σε κανονικά σχολεία ή σε τμήματα παρατήρησης που λειτουργούν με σκοπό τη βαθύτερη διάγνωση δύσκολων περιπτώσεων και εφαρμόζουν ειδικά προγράμματα.

γ) σε ειδικά νηπιαγωγεία και σε ειδικά αυτοτελή σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

δ) σε ειδικά σχολεία, τμήματα ή ειδικές τάξεις που λειτουργούν ως παραρτήματα σε νευροψυχιατρικά, ορθοπαιδικά και άλλα νοσοκομεία και κλινικές ή ιατροπαιδαγωγικά κέντρα ή θεραπευτικά καταστήματα ανηλίκων.

ε) σε ειδικές επαγγελματικές σχολές ή σε ειδικά τμήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης μέσα σε κανονικά σχολεία, καθώς και σε ειδικά επαγγελματικά εργαστήρια.

στ) σε οποιονδήποτε χώρο και χρόνο εκτός της οικογένειας, ιδίως σε θεραπευτήρια χρονίων παθήσεων ή θεραπευτήρια καταστήματα ανηλίκων, όπου τα νήπια, τα παιδιά και οι έφηβοι έχουν για οποιονδήποτε λόγο ειδικές συνθήκες διαβίωσης.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις παρέχεται ειδική αγωγή στο σπίτι και συγχρόνως γίνεται διαφώτιση της οικογένειας, για την αντιμετώπιση των αναγκών αυτών των ατόμων, με την επίβλεψη ειδικού σε κάθε περίπτωση.

4) Η ίδρυση, η προαγωγή, η κατάργηση, ο υποβιβασμός και η συγχώνευση ειδικών σχολείων και άλλων μονάδων ειδικής αγωγής και η ανάλογη αύξηση ή μείωση των οργανικών θέσεων προσωπικού γίνονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και του συναρμόδιου σε κάθε περίπτωση

υπουργού, καθώς και του Υπουργού Οικονομικών όταν πρόκειται για αύξηση οργανικών θέσεων προσωπικού. Οι θέσεις προσωπικού που συνιστώνται προσαυξάνουν τις οικείες θέσεις κατά κατηγορίες και κλάδους που προβλέπονται από αυτόν τον νόμο.

5) Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ρυθμίζονται θέματα σχετικά με:

α) την προσωνομία ή τον τίτλο, καθώς και τον εξειδικευμένο τύπο των ειδικών σχολείων ή άλλων μονάδων ειδικής αγωγής.

β) τον ελάχιστο αριθμό ατόμων που απαιτείται για την ίδρυση ειδικών σχολείων και άλλων μονάδων ειδικής αγωγής, την οργάνωση, λειτουργία, διοίκηση και τον τρόπο παροχής της ειδικής αγωγής στο σπίτι από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς .

γ) την εσωτερική διάρθρωση κατά βαθμίδες και τάξεις, την οργανικότητα του εκπαιδευτικού προσωπικού και τον αριθμό των μαθητών κατά τάξη.

δ) η σύσταση, σύνθεση και συγκρότηση συλλογικών οργάνων για το συντονισμό λειτουργίας των επιμέρους τομέων της ειδικής αγωγής, ιατρικής βοήθειας και κοινωνικής μέριμνας, τη διαχείριση των δαπανών λειτουργίας των μονάδων ειδικής αγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και του τρόπου λειτουργίας τους

ε) τον τρόπο ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία και την επιλογή και κατάταξή τους στον κατάλληλο τύπο και βαθμίδα ειδικού σχολείου ή άλλης μονάδας ειδικής αγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

στ) τη συγκρότηση και λειτουργία των συλλόγων γονέων, οι οποίοι συμμετέχουν και συνεργάζονται με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων στο έργο της Ειδικής Αγωγής και της Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης.

ζ) τις εγγραφές, μετεγγραφές και κατατάξεις ατόμων με ειδικές ανάγκες στα ειδικά σχολεία ή άλλες μονάδες ειδικής αγωγής, την αξιολόγηση, προαγωγή και απόλυσή τους.

η) το εβδομαδιαίο ωράριο διδακτικής εργασίας και άλλης απασχόλησης του εκπαιδευτικού προσωπικού των ειδικών σχολείων και ειδικών επαγγελματικών σχολών.

θ) τις κάθε είδους εξετάσεις

ι) την έναρξη και λήξη του σχολικού και διδακτικού έτους

ια) τη διαδικασία, τους λόγους και τα όργανα που αποφασίζουν τη διακοπή των μαθημάτων ή την συμπλήρωσή τους με παράταση του διδακτικού έτους.

ιβ) τους τίτλους σπουδών

ιγ) κάθε άλλη λεπτομέρεια για την οργάνωση και λειτουργία των μονάδων ειδικής αγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Ιατροδιαγνωστική εξέταση-Φοίτηση-Προγράμματα-Μέσα

1. Οι περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων είναι αρμόδιες για:

- τη διαγνωστική εξέταση και τη διαπίστωση του είδους και του βαθμού της ειδικής ανάγκης των ατόμων σχολικής ηλικίας.
- την εισήγηση εγγραφής, κατάταξης και φοίτησης νηπίων, παιδιών και εφήβων με ειδικές ανάγκες σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής ή ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης ή σε ειδικές τάξεις η σε κανονικά σχολεία.
- Την παροχή συμβουλών στους διδάσκοντες και στους γονείς αλλά και στα ίδια τα άτομα με ειδικές ανάγκες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους και δια την ιατροδιαγνωστική εξέταση όσων φοιτούν σε κανονικά σχολεία

για τη διαπίστωση των ειδικών αναγκών που τυχόν υπάρχουν και την εισήγηση για τη λήψη των επιβαλλόμενων μέτρων.

2. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, μπορεί να γίνει υποχρεωτική η φοίτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στα ειδικά σχολεία και στις λοιπές ειδικές μονάδες από το 18^ο μέχρι και το 30^ο έτος της ηλικίας τους για την ειδική αγωγή και από το 14^ο μέχρι και το 20^ο έτος για την ειδική επαγγελματική εκπαίδευση. Καθορίζονται επίσης οι κατηγορίες όσων απαλλάσσονται από την υποχρεωτική φοίτηση και τα κριτήρια απαλλαγής, καθώς και η διαδικασία εγγραφής ή παράτασης της φοίτησης πέρα από το 18^ο ή το 20^ο έτος αντίστοιχα και για όσο χρονικό διάστημα χρειάζεται για τη συμπλήρωση της ειδικής αγωγής και της ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.
3. Για την ειδική αγωγή και την ειδική επαγγελματική εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες εφαρμόζονται ειδικά προγράμματα με βάση το είδος και το βαθμό ανάγκης, τις δυνατότητες εκπαίδευσης και ένταξης στην παραγωγική διαδικασία καθώς και αλληλοαποδοχής με το κοινωνικό σύνολο, αφού ληφθούν υπόψη και οι κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες, οι πολιτιστικές και άλλες συνθήκες διαβίωσής τους.
4. Τα απαιτούμενα για τη διδασκαλία βιβλία, ατομικά μαγνητόφωνα, ατομικά ακουστικά βαρηκοΐας, μαγνητοταινίες και άλλα απαραίτητα μέσα για την διδασκαλία παρέχονται δωρεάν από το κράτος.
5. Τα διδακτικά μέσα και τα βιβλία εγκυκλοπαιδικής μόρφωσης για τους τυφλούς που φοιτούν στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης εκδίδονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Ε.Δ.Β.) και διατίθενται σε αυτούς δωρεάν.

Φορείς και προσωπικό

1. Αποκλειστικός φορέας για κάθε θέμα που αναφέρεται στην ειδική αγωγή και στην ειδική επαγγελματική εκπαίδευση είναι το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
2. Για τη στελέχωση των σχολικών μονάδων ειδικής αγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης χρησιμοποιείται εκπαιδευτικό προσωπικό της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά περίπτωση. Συνιστώνται επιπλέον κατά κλάδους οι εξής θέσεις προσωπικού:

A' Ειδικό Προσωπικό:

<i>Κλάδος AT19 Θεραπευτών του λόγου</i>	<i>θέσεις 10</i>
<i>Κλάδος AT 20 Επαγγελματικών συμβούλων</i>	<i>θέσεις 1</i>
<i>Κλάδος AT21 Ψυχολόγων</i>	<i>θέσεις 50</i>
<i>Κλάδος AP2 Επιμελητών</i>	<i>θέσεις 40</i>
<i>Κλάδος AP3 Θεραπευτών του λόγου</i>	<i>θέσεις 10</i>
<i>Κλάδος AP4 Επαγγελματιών συμβούλων</i>	<i>θέσεις 1</i>
<i>Κλάδος AP5 Φυσιοθεραπευτών</i>	<i>θέσεις 15</i>
<i>Κλάδος AP6 Εργασιοθεραπευτών</i>	<i>θέσεις 15</i>
<i>Κλάδος AP7 Κοινωνικών Λειτουργών</i>	<i>θέσεις 60</i>

Σύνολο θέσεων : 202

B' Διοικητικό Προσωπικό: θέσεις 10

Κλάδος ME 1 E Διοικητικών υπαλλήλων

*Κλάδος ΣΕ 1 Κλητήρων, επιστατών,
Φυλάκων, νυχτοφυλάκων θέσεις 30*

Σύνολο θέσεων : 40

3.5. Αξιολόγηση μαθητών με Ειδικές Ανάγκες στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Υπάρχουν πολλοί μαθητές με ειδικές ανάγκες που φοιτούν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Επειδή όμως αντιμετωπίζουν κάποια προβλήματα λόγω της ιδιαιτερότητάς τους, άλλοι είναι τυφλοί, άλλοι είναι δυσλεκτικοί και σε άλλους μπορεί να υπάρχει έλλειψη κάποιου άκρου, τα μαθήματα και ειδικά οι εξετάσεις διαφοροποιούνται και τροποποιούνται ανάλογα με το πρόβλημα του κάθε μαθητή. *«Μαθητές των οποίων η αναπηρία δεν είναι εμφανής υποχρεούνται να φέρουν κάποια χαρτιά που να το αποδεικνύουν, είτε αυτά είναι αποφάσεις της Πρωτοβαθμίου Υγειονομικής Επιτροπής, είτε ειδική διαγνωστική έκθεση ιατροπαιδαγωγικού κέντρου ή σταθμού.*

*Η έκθεση της ιατροπαιδαγωγικής υπηρεσίας πρέπει να αναφέρει το είδος και το βαθμό της απόκλισης του μαθητή, το ατομικό οικογενειακό και κοινωνικό ιστορικό του μαθητή καθώς επίσης και σε τί βαθμό είναι ικανός να παρακολουθήσει τα μαθήματα και εάν μπορεί να προσαρμοστεί στο σχολικό περιβάλλον και στη σχολική ζωή».*³³

*«Για να πάρουν μέρος στις εξετάσεις ανάλογα με την περίπτωση υπάρχει και ο ανάλογος τρόπος. Οι μαθητές που είναι τυφλοί ή που έχουν κάποια άλλη σωματική αναπηρία που δεν τους επιτρέπει να μπορούν να γράψουν εξετάζονται προφορικώς ενώ οι μαθητές που δεν μπορούν να μιλήσουν είτε να ακούσουν, οι βαρήκοοι και οι κωφάλαλοι δηλαδή, εξετάζονται γραπτώς».*³⁴

Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές με ειδικές ανάγκες μπορούν να παρακολουθούν και σε κανονικά σχολεία και δεν πρέπει να είναι απομονωμένοι σε ειδικά σχολεία έχοντας κάθε μέρα δίπλα τους μόνο μαθητές επίσης με προβλήματα γιατί αυτό θα ήταν καταστρεπτικό για

³³ <http://www.specialeducation.gr>.

³⁴ <http://www.disabled.gr>.

την ψυχολογία τους γιατί αργότερα δεν θα ήξεραν πώς να αντιμετωπίσουν τον υπόλοιπο κόσμο αλλά και οι υπόλοιποι άνθρωποι δεν θα μάθαιναν τίποτα για τη ζωή αυτών των παιδιών και κυρίως δεν θα μάθαιναν ποτέ ότι και αυτά τα παιδιά έχουν τις ίδιες, όχι πάντα βέβαια, δυνατότητες και ικανότητες με αυτούς και επίσης τα ίδια ενδιαφέροντα. Τα σχολεία εξάλλου είναι η μικρογραφία της κοινωνίας, όλα τα καλά και όλα τα κακά ξεκινούν από εκεί και ύστερα απλώνονται στον υπόλοιπο κόσμο.

3.6. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες

Σπουδαστές με αναπηρίες στα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα
Άρθρο της Δρ. Δέσποινας Σιδηροπούλου-Δημακάκου

«Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα παρέχεται από δεκαοχτώ Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και δεκατέσσερα Τεχνολογικά ιδρύματα. Η εισαγωγή των υποψηφίων σπουδαστών στα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης πραγματοποιείται μετά την συμμετοχή τους στις Γενικές Εξετάσεις, ενώ ο αριθμός των σπουδαστών που εισάγονται αποφασίζεται κάθε Μάρτιο από τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, μετά από την εισήγηση της Συγκλήτου του κάθε ιδρύματος και του Συμβουλίου Ανωτάτης Εκπαίδευσης.

Οι υποψήφιοι με αναπηρίες που πάσχουν από τύφλωση, κώφωση, μεσογειακή αναιμία, δρεπανοκυτταρική αναιμία και υδροκεφαλία εισάγονται χωρίς Γενικές Εξετάσεις καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων (Ν.1946/91). Για αυτούς που χαρακτηρίζονται «φυσικώς αδύνατοι»-μόνιμα ή προσωρινά- οι Γενικές Εξετάσεις προσαρμόζονται στις ειδικές

ανάγκες τους (Ν.57/90). Οι υποψήφιοι με αναπηρίες εισάγονται στο Τμήμα της προτίμησής τους, εκτός εάν υπάρχει απόφαση του Τμήματος που δεν τους κάνει δεκτούς. Για παράδειγμα οι τυφλοί και οι κωφοί δεν μπορούν να εγγραφούν στην Ιατρική και στα Τμήματα Φυσικής Αγωγής και Θεατρικών Σπουδών.

Η ακαδημαϊκή ένταξη των σπουδαστών με αναπηρίες είναι εξαιρετικά δύσκολη, καθώς τα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στερούνται της κατάλληλης υποδομής, για να παρέχουν τις ιδιαίτερες υπηρεσίες που απαιτούν οι ειδικές ανάγκες των συγκεκριμένων σπουδαστών. Ως αποτέλεσμα αυτών των αδυναμιών, οι φοιτητές με αναπηρίες αντιμετωπίζουν προβλήματα που έχουν σχέση με την έλλειψη:

1. κατάλληλων προγραμμάτων σπουδών που να είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες τους
2. ειδικά προσαρμοσμένων βιβλιοθηκών για τυφλούς και κινητικά ανάπηρους
3. ηλεκτρονικού εξοπλισμού που θα βοηθά στη μελέτη τους.
4. προσβάσιμων κτιρίων
5. υπηρεσιών συμβουλευτικής και παροχής βοήθειας στην καθημερινή τους ζωή.

Ως συνέπεια αυτών των ελλείψεων οι περισσότεροι φοιτητές με αναπηρίες δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στα προγράμματα των σπουδών, ενώ συγχρόνως δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στις παραδοσιακές μεθόδους εξετάσεων, των οποίων η προσαρμογή επαφίεται στην κρίση και την ευαισθησία του κάθε εξεταστή.

Τέλος αξίζει να τονισθεί ότι οι πτυχιούχοι με αναπηρίες αντιμετωπίζουν οξύτατο πρόβλημα επαγγελματικής αποκατάστασης που οφείλεται κυρίως στην προκατάληψη των εργοδοτών ότι η αναπηρία

*συνεπάγεται ανικανότητα προς εργασία. Το γεγονός αυτό επιτείνει την όποια απογοήτευση και τα όποια ψυχολογικά προβλήματα των φοιτητών/πτυχιούχων με αναπηρίες καθώς αντιλαμβάνονται ότι παρά τους κόπους για την ολοκλήρωση των σπουδών τους, η κοινωνία δεν τους αντιμετωπίζει ως ισότιμους με τους μη ανάπηρους επιστήμονες».*³⁵

³⁵ Δ. Σιδηροπούλου – Δημακάκου, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες στην Ελλάδα, «Σπουδαστές με αναπηρίες στα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα», <http://rhodes.aegean.gr>.

Κεφάλαιο 4^ο

Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης και Επανεένταξης των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες στον Νομό Μεσσηνίας

Στο Νομό Μεσσηνίας έχουν γίνει σημαντικά βήματα για την προστασία, την εκπαίδευση, την στήριξη και την επανεένταξη των παιδιών αλλά και γενικότερα των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Έχουν δημιουργηθεί Κέντρα, Ιδρύματα, Σχολεία και σύλλογοι για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και επίσης το Κράτος μέσω της Πρόνοιας βοηθάει τα άτομα αυτά και τα Κέντρα αυτά μέσω διαφόρων εκδηλώσεων και κάποιων οικονομικών βοηθημάτων που παρέχει στα άτομα με ειδικές ανάγκες και στις οικογένειές τους.

4.1. Σύλλογος Α.Μ.Ε.Α. Νομού Μεσσηνίας

Ο «Σύλλογος Ατόμων με Αναπηρία»³⁶ είναι ένα σωματείο με έδρα την Καλαμάτα το οποίο έχει τους εξής σκοπούς:

- Την προάσπιση των ηθικών και υλικών συμφερόντων των μελών του.
- Την πνευματική, ηθική και κοινωνική εξύψωσή τους
- Την νοσοκομειακή, ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψή τους.
- Την αλληλοαποδοχή και αναγνώρισή τους σαν ισότιμα μέλη του κοινωνικού συνόλου.

Η εκπλήρωση των σκοπών του Σωματείου επιδιώκεται:

- Με την δημιουργία κατάλληλων αθλητικών κέντρων για την άθλησή τους.

³⁶ Καταστατικό Συλλόγου Ατόμων με Αναπηρία Νομού Μεσσηνίας, Αρ. Πρωτ. 625/89, σ.σ. 1-2.

- Με την οργάνωση πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και αθλητικών εκδηλώσεων.
- Με την νόμιμη επέμβαση του Σωματείου στο Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στο Υπουργείο Εργασίας, στις τοπικές αρχές τον νομού Μεσσηνίας, για την πλήρη κοινωνική προστασία, την επαγγελματική αποκατάσταση και περίθαλψη των μελών του συλλόγου και γενικότερα των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο Νομό Μεσσηνίας.
- Με την συμμετοχή του Συλλόγου σε άλλους Ελληνικούς ή Διεθνείς Συλλόγους που είναι παρεμφερείς και επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό.
- Με την χορήγηση από τον Σύλλογο χρηματικών βοηθημάτων στα μέλη του εφόσον το επιτρέπουν οι οικονομικές του δυνατότητες.

«Τα μέλη του Σωματείου διακρίνονται σε τακτικά και επίτιμα. Τακτικά μέλη μπορούν να γίνουν άτομα-άνδρες και γυναίκες-με χρόνια σωματική ή πνευματική ή ψυχική πάθηση ή βλάβη της υγείας τους με ποσοστό αναπηρίας άνω του 50%, διαπιστωμένη από αρμόδιες Υγειονομικές Επιτροπές, είναι ηλικίας πάνω από 18 ετών και διαμένουν μόνιμα στον Νομό Μεσσηνίας. Επίτιμα μέλη ανακηρύσσονται από την Γενική Συνέλευση με πρόταση του Διοικητικού Συμβουλίου ή τακτικού μέλους, άτομα που συνετέλεσαν στην εκπλήρωση των σκοπών και του έργου του Σωματείου. Όλα τα τακτικά μέλη έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Δικαιούνται να συμμετέχουν στις συνελεύσεις, να εκλέγουν την Διοίκηση και τα άλλα όργανα του συλλόγου και να εκλέγονται σε αυτά εφόσον έχουν συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας τους. Επίσης οφείλουν να συμβάλλουν με κάθε τρόπο στην εφαρμογή των σκοπών του συλλόγου, να εξοφλούν έγκαιρα τις ταμειακές τους υποχρεώσεις οι οποίες ανέρχονται

στο ποσό των 5 ευρώ που είναι και το ποσό εγγραφής τους στον σύλλογο».³⁷

Κάθε μέλος του συλλόγου που καθυστερεί την συνδρομή του πάνω από 12 μήνες διαγράφεται από τον σύλλογο. Το Εποπτικό Συμβούλιο ασκεί έλεγχο και εποπτεία των πράξεων του Δ.Σ. και του Ταμεία. Για αυτό το σκοπό τηρεί βιβλίο πρακτικών στο οποίο καταχωρούνται οι αποφάσεις των διενεργουμένων ελέγχων.

Οι πόροι του συλλόγου είναι τακτικοί και έκτακτοι. Τακτικοί πόροι είναι οι ετήσιες συνδρομές των μελών και το δικαίωμα εγγραφής. Έκτακτοι πόροι είναι κάθε έσοδο που προέρχεται από έκτακτες εισφορές των μελών, από κληρονομίες, δωρεές, εκδηλώσεις, βοηθήματα και εκμετάλλευση ειδικών εκδόσεων.

Τα εγγεγραμμένα μέλη του συλλόγου για το έτος 2005 ανέρχονται σε 75, ο αριθμός των οποίων δεν αντιστοιχεί στον γενικότερο αριθμό των Α.Μ.Ε.Α στον Νομό Μεσσηνίας γιατί υπάρχουν και άλλοι σύλλογοι για κάποιες συγκεκριμένες κατηγορίες Α.Μ.Ε.Α. όπως ο Σύλλογος Νεφροπαθών Μεσσηνίας, ο Σύλλογος Πασχόντων από Σακχαρώδη Διαβήτη και το Σωματείο Τυφλών Μεσσηνίας που αναλύεται παρακάτω.

4.2. Σωματείο Τυφλών Νομού Μεσσηνίας

Το Σωματείο Τυφλών του Νομού Μεσσηνίας έχει έδρα του την Καλαμάτα αλλά αποτελεί παράρτημα του Πανελληνίου Συνδέσμου Τυφλών.

Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών ιδρύθηκε το 1932 και είναι ο επίσημος κοινωνικοσυνδικαλιστικός φορέας των ατόμων με προβλήματα στη χώρα μας. Έχει περίπου 4000 μέλη εκ των οποίων 100 εγγεγραμμένα

³⁷ Καταστατικό Συλλόγου Ατόμων με Αναπηρία Νομού Μεσσηνίας, ό.π., σ. 3.

στο σωματείο Μεσσηνίας. Στον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Τυφλών λειτουργούν οι εξής υπηρεσίες:

1. Τομέας Ευρωπαϊκών και Κοινωνικών Προγραμμάτων:

- Υπηρεσία Διεθνών Σχέσεων
- Υπηρεσία Κινητικότητας-Προσανατολισμού και Δεξιοτήτων Καθημερινής Διαβίωσης
- Υπηρεσία Επαγγελματικού Προσανατολισμού
- Κοινωνική Υπηρεσία

2. Υπηρεσία Ομιλούντων Βιβλίων και Περιοδικών

3. Τμήμα Πολιτιστικών Προγραμμάτων

4. Τμήμα Αθλητικών Δραστηριοτήτων.

5. Εκπαιδευτικά Προγράμματα Βλεπόντων Ατόμων

6. Ενημέρωση κοινού και άλλων φορέων για τους τομείς της Κινητικότητας-Προσανατολισμού και Δεξιοτήτων Καθημερινής Διαβίωσης

7. Παρεμβάσεις σε διάφορα επίπεδα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με προβλήματα όρασης.³⁸

Στον Νομό Μεσσηνίας εφαρμόζονται μόνο μερικές από τις παραπάνω δραστηριότητες, η υπηρεσία επαγγελματικού προσανατολισμού, η κοινωνική υπηρεσία, το τμήμα πολιτιστικών προγραμμάτων, η ενημέρωση του κοινού και των άλλων φορέων και επίσης οι παρεμβάσεις σε διάφορα επίπεδα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με προβλήματα όρασης οι οποίες είναι πολύ έντονες και έχουν καταφέρει να υπάρχουν όλες αυτές οι δραστηριότητες. Ωστόσο πρέπει τα ίδια τα μέλη του συλλόγου να δραστηριοποιηθούν περισσότερο ούτως ώστε να εφαρμοστούν και οι υπόλοιπες δραστηριότητες στον Νομό Μεσσηνίας.

Από τα στοιχεία που μου έδωσε το Σωματείο, βάση της τελευταίας απογραφής της ΟΥΝΕΣΚΟ τα τυφλά άτομα ανέρχονται γύρω

³⁸ Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών, Ενημερωτικό Φυλλάδιο, Αθήνα 1993, σ.σ. 1-12.

στα 16 εκατομμύρια σε όλο τον κόσμο εκ των οποίων στην Ελλάδα υπάρχουν γύρω στα 20.551 άτομα (απογραφή 1990), τα 150 εγγεγραμμένα στο Σωματείο Τυφλών Νομού Μεσσηνίας σήμερα, το έτος 2005. Βέβαια ο αριθμός είναι μεγαλύτερος καθότι δεν είναι όλοι εγγεγραμμένοι στο σωματείο και ίσως ούτε στην Πρόνοια.

Στο σωματείο όλα τα μέλη δραστηριοποιούνται ενεργά και έχουν δικαίωμα συμμετοχής στο Δ.Σ. Οργανική θέση ωστόσο έχει μόνο ένα άτομο το οποίο είναι η γραμματέας του Σωματείου. Το ποσό εγγραφής των τυφλών στο σωματείο είναι 5 ευρώ ετησίως, ποσό που μαζί με τις υπόλοιπες εισφορές είτε των ίδιων των τυφλών είτε μέσω δωρεών αποτελούν το Ταμείο του σωματείου που χρησιμοποιείται για τα λειτουργικά έξοδα του σωματείου αλλά και σαν επίδομα στα ίδια τα άτομα.

4.3. Κέντρο Εκπαίδευσης Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης Ατόμων με Αναπηρίες Μεσσηνίας-Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ.

Το Κέντρο Εκπαίδευσης Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης Ατόμων με Αναπηρίες Μεσσηνίας³⁹ είναι μια αποκεντρωμένη Μονάδα Κοινωνικής Φροντίδας του Πε.Σ.Υ.Π. Πελοποννήσου και είναι νομικό πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Δημιουργήθηκε για να γίνει πόλος έλξης των Ατόμων με Αναπηρίες, των οικογενειών τους καθώς και όλων των εμπλεκόμενων φορέων και συλλόγων. Ο αριθμός των Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ. στην Ελλάδα είναι μόνο 24 αλλά υπάρχει αυξητική τάση. Αυτά τα 24 Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ βρίσκονται στους εξής Νομούς:⁴⁰

1) Καβάλας

³⁹ Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.με.Α., Ενημερωτικό Φυλλάδιο, Καλαμάτα 2005, σ.σ. 1-2.

⁴⁰ Χ. Μηναδάκη, ό.π., σ.σ. 64-65.

- 2) Έβρου
- 3) Ξάνθης
- 4) Ροδόπης
- 5) Ημαθίας
- 6) Πέλλας
- 7) Καρδίτσας
- 8) Κεφαλληνιάς
- 9) Αιτωλοακαρνανίας
- 10) Ηλείας
- 11) Εύβοιας
- 12) Βοιωτίας
- 13) Φθιώτιδας
- 14) Μεσσηνίας
- 15) Αργολίδας
- 16) Κυκλάδων
- 17) Λέσβου
- 18) Δωδεκανήσου
- 19) Φλώρινας
- 20) Πρέβεζας
- 21) Ρεθύμνου
- 22) Σάμου
- 23) Χίου
- 24) Ηρακλείου

Το Κέντρο επιδιώκει όλα τα Άτομα με Αναπηρίες καθώς και οι οικογένειές τους να είναι ενεργά προκειμένου να:

- ο Διερευνηθούν και να καταγραφούν οι πραγματικές ανάγκες αλλά και οι δυνατότητες των Ατόμων με Αναπηρία

- Να σχεδιαστούν, να διεκδικηθούν και να υλοποιηθούν Προγράμματα Εκπαίδευσης και Κατάρτισης.
- Να αναπτυχθούν προγράμματα και δραστηριότητες για την διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης
- Να προσφερθεί ουσιαστική Ψυχολογική και Κοινωνική υποστήριξη
- Να ενημερωθεί και να ευαισθητοποιηθεί η κοινή γνώμη.

Το Κέντρο από την έναρξή του έχει αναπτύξει ένα πρόγραμμα ατομικών και ομαδικών δραστηριοτήτων που υλοποιείται σε πρωινή και απογευματινή βάση. Σε ατομικό επίπεδο παρέχεται:

- Συμβουλευτική σε θέματα διαπροσωπικών σχέσεων και αγωγής υγείας
- Κοινωνική υποστήριξη ψυχολογική θεραπεία
- Αξιολόγηση από εργοθεραπευτή
- Λογοθεραπεία κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις από τρεις εθελόντριες λογοθεραπευτές.

Σε ομαδικό επίπεδο λειτουργούν 18 ομάδες με τις εξής θεματικές ενότητες:

- Κοινωνικές δεξιότητες
- Κοινωνικοποίησης
- Γυμναστικής
- Γραφής και Ανάγνωσης
- Δημιουργικής Απασχόλησης
- Πηλού
- Χειροτεχνίας
- Θεατρικού παιχνιδιού
- Γονέων και Εθελοντών ⁴¹

⁴¹ Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.με.Α., ό.π., σ. 2.

Στον τομέα των κοινωνικών δεξιοτήτων ανήκει η σωματογνωσία, ο προσανατολισμός, η προανάγνωση, η αντίληψη και η φροντίδα. Ο σκοπός των κοινωνικών δεξιοτήτων είναι ώστε κατά την ενηλικιοποίηση τα άτομα αυτά να μπορούν να ζήσουν αυτόνομα και ανεξάρτητα.⁴²

Με τη συμμετοχή τους στα προγράμματα του Κέντρου τα άτομα με ειδικές ανάγκες αποκτούν αυτοπεποίθηση, αλλάζουν την εικόνα που είχαν για τον εαυτό τους και για το πρόβλημά τους.

Από άποψη προστασίας το Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ καλλιεργεί θετικότερη αντίληψη στην κοινότητα οπότε είναι πιο προστατευτική και ανοιχτή απέναντί τους. Επίσης ενισχύει την οικογένεια σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο. Όποτε χρειαστεί η οικογένεια υπάρχει ψυχολογική υποστήριξη κάτι που πραγματοποιείται και μέσω των ομάδων των γονέων.

Το βασικό προσωπικό είναι η επιστημονική και διοικητική διευθύντρια, η κοινωνική λειτουργός και μια επισκέπτρια υγείας. Επίσης υπάρχουν τέσσερα ακόμη άτομα στο προσωπικό, με μετακίνηση μιας ημέρας, η ψυχολόγος, η εργοθεραπεύτρια, η κεραμίστρια και η χειροτέχνισσα. Πολύτιμη επίσης για τη διεκπεραίωση των προγραμμάτων είναι η, σε μεγάλο βαθμό, προσφορά των εθελοντών. *«Για το Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.με.Α. οι εθελοντές όχι μόνο στηρίζουν, συμπληρώνουν, ευαισθητοποιούν και ενεργοποιούν αλλά και πολλές φορές λειτουργούν σαν αντίβαρο στη γραφειοκρατική δυσκαμψία του κρατικού μηχανισμού».⁴³*

Ο αριθμός των παιδιών που είναι καταγεγραμμένα είναι 110. Εξυπηρετούνται δε 50 παιδιά ανά εβδομάδα και στόχος του Κέντρου είναι ο αριθμός των εξυπηρετούμενων παιδιών ανά εβδομάδα να ανέβει στα 60.

⁴² Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.με.Α., ό.π., σ. 3.

⁴³ Δ. Φαρούλη – Τσουμελέα, Πρακτικά Πανελληνίου Επιστημονικού συνεδρίου, «Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού στο Δίκτυο δομών για Άτομα με Αναπηρία», Φιλιατρά 2004.

Παρακάτω εναποθέτω τα προγράμματα λειτουργίας του Κέντρου, το Θερινό και το Χειμερινό,⁴⁴ για το έτος 2005.

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΜΑΔΩΝ

Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη
10:00-12:00π.μ Ομάδα Κοινωνικών Δεξιοτήτων	10:00-12:00π.μ Ομάδα Γραφής και Ανάγνωσης	10:45-12:00π.μ. Ομάδα Γονέων Β	10:00-12:00π.μ. Ομάδα Γραφής και Ανάγνωσης
16:00-17:30μ.μ Ομάδα Κοινωνικοποίησης Α	16:00-18:00μ.μ. Ομάδα Πηλού Α	10:00-12:00π.μ. Ομάδα Γραφής και Ανάγνωσης	17:00-18:30μ.μ. Ομάδα Θεατρικού Παιχνιδιού
17:00-18:00μ.μ. Ομάδα Γυμναστικής Διαβητικών Γυναικών	17:00-19:00μ.μ. Ομάδα Γονέων Α	16:30-18:00μ.μ. Ομάδα Θεατρικού Παιχνιδιού	17:00-18:00μ.μ. Ομάδα Γυμναστικής Νέων
17:30-19:00μ.μ. Ομάδα Κοινωνικοποίησης Β	16:00-18:00μ.μ. Ομάδα Χειροτεχνίας Α	17:00-18:00μ.μ. Ομάδα Γυμναστικής Διαβητικών Γυναικών	18:00-19:00μ.μ. Ομάδα Γυμναστικής Εφήβων
19:00-20:00μ.μ. Ομάδα Χορού	17:00-18:00μ.μ. Ομάδα Γυμναστικής Νέων	17:00-18:30μ.μ. Ομάδα Κοινωνικών Δεξιοτήτων Παιδιών	
	18:00-19:00μ.μ. Ομάδα	18:30-20:00μ.μ. Ομάδα	

⁴⁴ Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.με.Α., ό.π., σ. 4.

	Γυμναστικής Εφήβων	Κοινωνικών Δεξιοτήτων Εφήβων	
	18:00-19:00μ.μ. Ομάδα Πηλού Β		
	18:00-19:00μ.μ. Ομάδα Χειροτεχνίας Β		

ΣΥΝΕΔΡΙΕΣ ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Δευτέρα 12:00μ.μ. Κα Σέλβη-Κοζάκη Βασιλική

Τρίτη 16:00μ.μ. Κος Θάνος Ευάγγελος

Τετάρτη 08:30π.μ. Κος Σπαράγγης Ευάγγελος

Το σύνολο των ομάδων των χειμερινών μαθημάτων είναι 16 και το σύνολο των ωρών είναι 36 και 5 ώρες Λογοθεραπείας.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΕΡΙΝΩΝ ΟΜΑΔΩΝ⁴⁵

Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή
9:00-10:30π.μ. Ομάδα Ζαχαροπλαστικής	9:00-11:00π.μ. Ψυχοπαιδαγωγική Ομάδα	9:00-11:00π.μ. Ομάδα Πηλού Α	9:00-10:30π.μ. Ομάδα Κατασκευής Κοσμήματος	9:00-11:00π.μ. Ομάδα Αγωγής Υγείας
10:00-12:00π.μ. Κοινωνική Λέσχη	11:00-12:30π.μ. Ομάδα Κεντήματος	11:00-13:00π.μ. Λέσχη Γονείς μελών Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ	9:30-11:00π.μ. Ομάδα «Ταξιδεύω στην Ελλάδα»	11:00-12:30μ.μ. Ομάδα σκάκι
		11:00-12:00π.μ. Ομάδα Πηλού Β	11:00-12:30μ.μ. Ομάδα Φωτογραφίας	

⁴⁵ Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.με.Α., ό.π., σ. 5.

Τα προγράμματα αυτά είναι τα προγράμματα των μαθημάτων της χρονιάς 2004-2005. Για τη σχολική χρονιά 2005-2006 έχουν προστεθεί και κάποια άλλα προγράμματα τα οποία είναι τα εξής:

- Πρόγραμμα Μαθηματικών το οποίο θα ολοκληρωθεί σε 80 ώρες
- Πρόγραμμα Συμβουλευτικής Γονέων το οποίο θα ολοκληρωθεί σε 50 ώρες, έως τις 31 Δεκεμβρίου 2005
- Πρόγραμμα Χορού σε συνεργασία με μια εθελόντρια από το Μορφωτικό Σύλλογο Μεσσηνίας το οποίο θα ολοκληρωθεί στα τέλη Οκτωβρίου 2005
- Ομάδα σκάκι με τη συνεργασία ενός εθελοντή από το Σκακιστικό Όμιλο Καλαμάτας.
- Λέσχη με ελεύθερο πρόγραμμα κάθε Δευτέρα για 3 ώρες, έως το τέλος της σχολικής χρονιάς.

Το Κέντρο προσπαθεί να αυξήσει τα μαθήματα όσο γίνεται ούτως ώστε να ενδιαφερθούν και άλλα παιδιά να συμμετάσχουν, άλλα παιδιά που ίσως τα τωρινά προγράμματα να μην τα ενδιαφέρουν. Επίσης παρέχει προγράμματα συμβουλευτικής των γονέων με σκοπό οι γονείς να είναι πλήρως πληροφορημένοι για τα προγράμματα στα οποία συμμετέχουν τα παιδιά τους και να συνεχίζει ίσως τα μαθήματα και αυτός με τη σειρά του στο σπίτι γνωρίζοντας όμως το σωστό τρόπο, χωρίς να πιέσει το παιδί του και παρουσιάζοντας τα μαθήματα σαν παιχνίδι. Αυτό που έχει καταφέρει επίσης το Κέντρο είναι ότι όσα άτομα είναι καταγεγραμμένα, όλα παρακολουθούν τα τμήματά τους και είναι όλα ενεργά μέλη σε κάθε εκδήλωση ή δραστηριότητα, όπως π.χ. σε θεατρικές παραστάσεις, σε εκθέσεις φωτογραφίας, σε εκθέσεις των κοσμημάτων που έχουν τα ίδια κατασκευάσει και σε λοιπές εκδηλώσεις.

Τα άτομα που είναι στο Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ. είναι άτομα όλων των ηλικιών, όλων των κοινωνικών τάξεων και όλων των παθήσεων εκτός από άτομα τα οποία ίσως να είναι επικίνδυνα για τους υπόλοιπους, άτομα

τα οποία δεν στερούνται βέβαια των υπηρεσιών του Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ. αλλά έχουν ατομικό πρόγραμμα και δεν συμμετέχουν σε κάποια από τα ομαδικά προγράμματα.

Το Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ απ'ό,τι βλέπουμε είναι πολύ οργανωμένο και εάν καλυφθούν όλες οι οργανικές θέσεις και υπάρχει σε μόνιμη βάση ψυχολόγος, εργοθεραπεύτρια και το υπόλοιπο προσωπικό το οποίο τώρα είναι στο Κέντρο με μετακίνηση μιας ημέρας, η λειτουργία του θα είναι καλύτερη και ακόμη πιο αποτελεσματική από ότι ήτανε έως τώρα.

4.4. Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Μεσσηνίας - Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.

Το Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. ανήκει στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είναι δημόσιο σχολείο, είναι ανάλογο του Γυμνασίου και το απολυτήριο που παίρνουν οι μαθητές μόλις αποφοιτήσουν είναι ισάξιο με αυτό του Γυμνασίου.⁴⁶

Από τη χρονιά που άρχισε να λειτουργεί το προσωπικό που απασχολείται ανέρχεται στα 13 άτομα εκ των οποίων μόνο τα 2 άτομα είναι ειδικευμένα στην Ειδική Αγωγή. Επίσης εκτός του ότι το προσωπικό είναι ανειδίκευτο υπάρχει και έλλειψη εργοθεραπευτή, κοινωνικού λειτουργού, ψυχολόγου και επιμελητή υγείας.

«Για να ενταχθεί κάποιο παιδί στο Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. χρειάζεται απαραίτητως αίτηση και χαρτί από το Κ.Δ.Α.Υ, το Κέντρο Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης το οποίο υπάρχει και στη Μεσσηνία και συγκεκριμένα στην Καλαμάτα και σαν αρμοδιότητες έχει τις εξής:

⁴⁶ Ε.Ε.Ε.Ε.Κ., Ενημερωτικό Φυλλάδιο, Καλαμάτα 2003, σ. 1.

- Την έρευνα για τη διαπίστωση του είδους και του βαθμού των δυσκολιών των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σύνολο των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας
- Την εισήγηση για την εγγραφή, κατάταξη και φοίτηση στην κατάλληλη σχολική μονάδα καθώς και την παρακολούθηση και αξιολόγηση της εκπαιδευτικής πορείας των μαθητών
- Την εισήγηση για την κατάρτιση προσαρμοσμένων εξατομικευμένων ή ομαδικών προγραμμάτων ψυχοπαιδαγωγικής και διδακτικής υποστήριξης και δημιουργικής απασχόλησης
- Την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης και ενημέρωσης στο διδακτικό προσωπικό και σε όσους συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία
- Τον καθορισμό του είδους των τεχνικών βοηθημάτων και οργάνων που έχει το παιδί στο σχολείο ή το σπίτι και
- Την εισήγηση για την κατάρτιση και εφαρμογή των προγραμμάτων πρόωμης εκπαιδευτικής παρέμβασης.⁴⁷

Οι μαθητές που φοιτούσαν τη σχολική χρονιά 2004-2005 ανέρχονται στους 50. Οι μαθητές ήταν διαφόρων ηλικιών και αναπηριών. Οι κατηγορίες των παιδιών που φοιτούσαν είναι οι εξής:

- Νοητικά Καθυστερημένα
- Κωφά
- Δυσλεκτικά
- Τυφλά
- Μαθητές με ψυχολογικά Προβλήματα
- Μαθητές με Κινητικές Δυσκολίες

⁴⁷ Χ. Κόκορας – Σπ. Αλυσανδράτος, ό.π., σελ. 47.

Οι ηλικίες των παιδιών που επιτρέπεται να φοιτούν στο Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. είναι μεταξύ 13 και 22 αλλά με τη σύμφωνη γνώμη του προϊσταμένου εκπαίδευσης μπορεί η φοίτηση να παραταθεί έως και την ηλικία των 24 ετών.

Λειτουργούν 2 εργαστήρια, ένα εργαστήριο Φυτικής και Ζωικής Παραγωγής και ένα εργαστήριο Χειροτεχνίας και Κεραμικής. Η εκπαίδευση διαρκεί από 5 έως 7 χρόνια στα οποία τα παιδιά, όχι όλα, μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν και εκτός αυτών μαθαίνουν επίσης Γλώσσα και Μαθηματικά. Τα μαθήματα διαρκούν 6 ώρες κάθε μέρα .

Στο Ε.Ε.Ε.Ε.Κ δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα. Αντί αυτού δίνονται μερικές κατευθύνσεις οι οποίες και ακολουθούνται από τον καθηγητή σύμφωνα με την εκτίμησή του. Δεν υπάρχει ύλη, μόνο αξιολόγηση και υλοποίηση του προγράμματος. Κάθε τμήμα αποτελείται από 5 έως 8 παιδιά, ανάλογα με την κατάσταση του κάθε παιδιού. Γίνεται και γενική και ειδική διδασκαλία και εξατομίκευση διδασκαλίας, ανάλογα με το κάθε παιδί και τις δυνατότητές του. Τα παιδιά παίρνουν μέρος σε παρελάσεις και διάφορες εκδηλώσεις που διοργανώνει το Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.

Όσον αφορά στην προστασία των παιδιών υπάρχουν κάποια προβλήματα τα οποία είναι τα εξής:

- Είναι δύσκολη η φύλαξη στο σχολείο λόγω έλλειψης προσωπικού
- Δεν υπάρχουν δωμάτια με προστατευτικά
- Δεν υπάρχουν ράμπες ώστε να εξυπηρετούνται οι μαθητές με τα αναπηρικά καροτσάκια
- Δεν υπάρχει νοσηλεύτρια ή ιατρός και τα χρέη τους εκτελούν στο βαθμό που είναι δυνατό αυτό, οι εκπαιδευτικοί

Όσον αφορά την εκπαίδευση υπάρχουν και εκεί κάποια προβλήματα τα οποία είναι τα εξής:

- Τα εκπαιδευτικά προγράμματα δεν είναι προσαρμοσμένα στις ικανότητές τους με κίνδυνο τα παιδιά να αποθαρρύνονται.
- Δεν υπάρχουν στεγασμένα εργαστήρια
- Δεν υπάρχει ύλη
- Δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα

Δυστυχώς απ'ό,τι βλέπουμε το Ε.Ε.Ε.Ε.Κ Μεσσηνίας υπολειτουργεί και έχει πολλές ελλείψεις κάτι που καθιστά δύσκολη και την ζωή των εκπαιδευτικών αλλά και τη σωστή εκπαίδευση των παιδιών, πολλά από τα οποία έρχονται στην Καλαμάτα από άλλες πόλεις με ταξί και άλλα μεταφορικά μέσα που χρηματοδοτούνται από τους Δήμους, για να διδαχτούν και που τελικά δεν διδάσκονται αυτά που πρέπει και όπως πρέπει και επιβάλλεται από το νόμο για το Ε.Ε.Ε.Ε.Κ. Αυτό που πρέπει να γίνει για τη σωστή λειτουργία του εργαστηρίου είναι πρώτα από όλα να καλυφθούν πλήρως οι οργανικές θέσεις και ύστερα να λυθούν όλα τα προβλήματα που αναφέρονται παραπάνω σχετικά και με την εκπαίδευση των παιδιών αλλά και με την προστασία τους.

4.5. Ειδικό Σχολείο Μεσσηνίας

Το Ειδικό Σχολείο Μεσσηνίας βρίσκεται και αυτό στην Καλαμάτα και λειτουργεί από το 1982. Ανήκει στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και αποτελείται από προσωπικό 13 άτομα προσωπικό .Στο προσωπικό υπάρχουν:

- Επτά δάσκαλοι
- Μια γυμνάστρια
- Μια σχολική νοσηλεύτρια
- Ένας ψυχολόγος
- Μια κοινωνική λειτουργός

- Μια νηπιαγωγός
- Ειδικό βοηθητικό προσωπικό

Υπάρχει ωστόσο έλλειψη λογοθεραπευτή και εργασιοθεραπευτή και δεν υπάρχει ίδρυση οργανικών θέσεων. Επίσης υπάρχει έλλειψη επιστημονικού ελέγχου.

Και για την ένταξη των παιδιών στο Ειδικό Σχολείο είναι απαραίτητη η άδεια από το Κ.Δ.Α.Υ.

Στο Ειδικό Σχολείο φοιτούν 40 μαθητές, μαζί με το Ειδικό Νηπιαγωγείο, εκ των οποίων το 80% έχει προβλήματα λόγου. Οι υπόλοιποι μαθητές ανήκουν στις εξής κατηγορίες:

- Κωφά
- Τυφλά
- Νοητικά Καθυστερημένα
- Μαθητές με Κινητικές Αναπηρίες
- Αυτιστικά
- Μαθητές με Διαταραγμένη και βίαιη συμπεριφορά

Οι ηλικίες των παιδιών που φοιτούν είναι μεταξύ 4^{ων}

και 14^{ων} με ένα χρόνο παράταση εάν χρειαστεί, βάσει του Νόμου 2817.Οι

Σχολικές δεξιότητες που παρακολουθούν τα παιδιά είναι οι εξής:

- *Γλώσσα (ανάγνωση και γραφή)*
- *Αριθμητική*
- *Μελέτη Περιβάλλοντος*
- *Γυμναστική*
- *Μουσική*
- *Θέατρο*
- *Ζωγραφική*
- *Καλλιτεχνικά*
- *Κεραμική*

Στις Κοινωνικές δεξιότητες που διδάσκονται τα παιδιά ανήκουν η Μαθησιακή Ετοιμότητα και η Κοινωνική Προσαρμογή.

Τα προγράμματα που παρακολουθούν και διδάσκονται τα παιδιά είναι τα εξής:

- *Πρόγραμμα Χ.Ε.Λ.Μ.Ε.Π.Α*
- *Πρόγραμμα Περιβάλλοντος*
- *Αγωγή Υγείας⁴⁸*

Τα παιδιά χωρίζονται σε 7 τμήματα αποτελούμενα από 5 έως 8 μαθητές εκτός κάποιων περιπτώσεων που είναι πολύ δύσκολες και το τμήμα αποτελείται από 3 μόλις παιδιά. Οι διδακτικές ώρες είναι 5 ώρες ημερησίως.

Η δυσκολία στο Ειδικό Σχολείο, για τους εκπαιδευτικούς είναι ότι πρέπει να βρίσκουν τρόπους επικοινωνίας με τους μαθητές που όμως δεν είναι ίδιοι για όλους τους μαθητές. Αφού κάθε μαθητής, όπως και κάθε άνθρωπος, είναι διαφορετικός από τους υπόλοιπους χρειάζεται και διαφορετικός τρόπος συμπεριφοράς και εκπαίδευσης προς το κάθε παιδί και αυτό είναι που κάνει απαραίτητη την ύπαρξη εκπαιδευτικών ειδικευμένων στην ειδική αγωγή και όχι στην γενική εκπαίδευση.

Και εδώ οι ελλείψεις είναι σημαντικές και οι γονείς αναγκάζονται να προσφύγουν σε άλλα μέρη προς εύρεση κάποιων ειδικοτήτων που λείπουν από το Ειδικό Σχολείο, οι οικονομικά ευκατάστατοι μόνο γιατί αυτοί έχουν την άνεση να απευθυνθούν σε κάποιων ιδιώτη π.χ. λογοθεραπευτή. *«Τρανό παράδειγμα σε αυτό αποτελεί ένας μαθητής ο οποίος μια φορά την εβδομάδα μεταβαίνει με τους γονείς του στο Άργος για μαθήματα εργοθεραπείας».*⁴⁹

⁴⁸ Ειδικό Σχολείο, Ενημερωτικό Φυλλάδιο, Καλαμάτα 2005, σ.σ. 1-2.

⁴⁹ Χ. Ρέγγου, «Ανασαίνει το Ειδικό Σχολείο», εφημ. Επικαιρότητα, Αρ. φυλ. 512, Καλαμάτα 2005, σ. 6.

Κατά τα άλλα εάν καλυφθούν αυτές οι ελλείψεις, η λειτουργία του Ειδικού Σχολείου θα είναι τέλεια και θα προσφέρει στα παιδιά αυτά που βάσει του Νόμου 2817 οφείλει να τους προσφέρει.

4.6. Κέντρο Αποθεραπείας Φυσικής και Κοινωνικής Αποκατάστασης Νομού Μεσσηνίας-Κ.Α.Φ.Κ.Α.

Το Κ.Α.Φ.Κ.Α Μεσσηνίας βρίσκεται στα Φιλιατρά και είναι ένα είδος ιδρύματος για άτομα με ειδικές ανάγκες που φιλοξενεί και τροφίμους με ειδικές ανάγκες. Στεγάζεται σε ένα χώρο 7000 τετραγωνικών μέτρων και αποτελείται από 37 υπαλλήλους:

- Ένας εργοθεραπευτής
- Ένας φυσίατρος
- Μια φυσιοθεραπεύτρια
- Ένας ψυχίατρος
- Ο αγροτικός ιατρός του Κ.Υ Φιλιατρών
- Οδοντίατρος
- Ορθοπαιδικός
- Κοινωνικός Λειτουργός
- Ψυχολόγος
- Κοινωνιολόγος
- Δάσκαλος
- Θεολόγος Ιερέας
- Νομικός και
- Νοσηλεύτριες

Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι ο αγροτικός ιατρός του Κ.Υ λειτουργεί σαν επισκέπτης ο οποίος επισκέπτεται τους ασθενείς κάθε εβδομάδα. Αυτές οι ειδικότητες πρέπει να δημιουργηθούν στο

Κ.Α.Φ.Κ.Α. βάσει των παραπάνω προτάσεων του τέως διευθυντή κ. Μαγριπλή Δ., οι οποίες όμως τελικά δεν ευοδώθηκαν.⁵⁰

Το 2004 για την καλύτερη λειτουργία του Κέντρου πραγματοποιήθηκε ένα επιστημονικό συνέδριο στο Κ.Α.Φ.Κ.Α το οποίο είχε ως θέμα την Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού στο Δίκτυο Δομών για τα Άτομα με Αναπηρία. Όπως προκύπτει από τα πρακτικά του συνεδρίου, πάρθηκαν κάποιες σημαντικές αποφάσεις. Έγινε μια πρώτη καταγραφή και η εξής κατηγοριοποίηση:

- Τα μέλη της επιτροπής διοίκησης
- Τους υπαλλήλους του κέντρου
- Τους εθελοντές
- Τους ασθενείς

«Τα μέλη της Επιτροπής διοίκησης καλούνται να ασκήσουν διοικητικό έργο. Οι μόνιμοι υπάλληλοι καλούνται να υπηρετήσουν την μεταρρύθμιση στο χώρο της Πρόνοιας, αυτό θέτει την ευθύνη στο Ε.Δ να δημιουργήσει το κατάλληλο περιβάλλον ώστε να αξιοποιηθούν όλες εκείνες οι δυναμικές που απορρέουν από την καταγραφή και εκμετάλλευση των δυνατοτήτων περίπου 37 υπαλλήλων. Η Ε.Δ τους ένταξε σε τμήματα και παράλληλα έγιναν κάποιες εσωτερικές μετακινήσεις υπαλλήλων, δημιουργήθηκαν καινούριοι χώροι ευθύνης όπως το Γραφείο Επικοινωνίας και Πληροφόρησης και το πιο σημαντικό από όλα το Ε.Δ ήρθε σε επικοινωνία με τις τοπικές αρχές σχετικά με την ενημέρωσή τους περί της αποστολής του Κ.Α.Φ.Κ.Α»⁵¹

«Οι χώροι που διαθέτει το Κ.Α.Φ.Κ.Α Φιλιατρών είναι οι εξής:

- 1) Τέσσερις πτέρυγες διαβίωσης των ασθενών με 25 κλίνες διαφόρων τύπων η κάθε μια.

⁵⁰ Δ.Γ. Μαγριπλής, Πρακτικά Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου, «Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού στο Δίκτυο Δομών για Άτομα με Αναπηρία», Φιλιατρά 2004, σ.σ. 62-64.

⁵¹ Δ.Γ. Μαγριπλής, Πρακτικά Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου, «Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού στο Δίκτυο Δομών για Άτομα με Αναπηρία», Φιλιατρά 2004, σ.σ. 62-64.

- 2) Ξενώνας με 21 κλίνες
- 3) Χώρο Ιατρικών υπηρεσιών με πλήρη εξοπλισμό των μηχανημάτων τελευταίας τεχνολογίας
- 4) Εργαστήρια Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
- 5) Χώροι Εργοθεραπείας-Ψυχαγωγίας
- 6) Λοιποί χώροι όπως γραφεία, μαγειρεία, πλυντήρια, τεχνικές υπηρεσίες, αποθήκες κ.τ.λ». ⁵²

Οι ασθενείς αποτελούν το λόγο της εργασιακής ύπαρξης των εργαζομένων του Κέντρου και βεβαίως και οι φιλοξενούμενοι. Αυτά που παρέχονται στους ασθενείς είναι καλύτερη τροφή, ένδυση, διαμονή, χρήση όλων των μονάδων και μέσων θεραπείας, καλύτερες συνθήκες ζωής και ανθρωπινότερες σχέσεις με τους υπαλλήλους. Στα πλαίσια δε της αποκατάστασης ορισμένοι ασθενείς προσφέρουν τη βοήθειά τους σε υπηρεσίες του Κέντρου και όπου συμμετέχουν η απόδοσή τους είναι άριστη.

Το Κέντρο έχει επίσης κάποιους ακόμη στόχους, την ουσιαστική λειτουργία του ξενώνα και την παράλληλη αποκατάσταση του παλαιού νοσοκομείου ως ξενώνα πολλαπλών χρήσεων. Ως απώτερο σκοπό δε έχει την δημιουργία ειδικού σχολείου για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, την πιστοποίηση των εργαστηρίων και την συμμετοχή τους στην Αστική μη κερδοσκοπική εταιρία παραγωγικών εργαστηρίων Α.μεΑ. «ΠΡΑΞΙΣ» με σκοπό την εκμετάλλευση των παραγομένων χειροτεχνιών και άρα την οικονομική ενδυνάμωση των ασθενών παραγωγών τους, με μια παράλληλη εξεύρεση επαγγελματικής στέγης στην πόλη των Φιλιατρών». ⁵³

⁵² Θ. Ντέντες – Κ. Παπαδάμη – Σ. Τσιλίκα, Πτυχιακή Εργασία «Μελέτη Αναδιάρθρωσης του Κέντρου Αποθεραπείας, Φυσικής και Κοινωνικής Αποκατάστασης Φιλιατρών Μεσσηνίας», Καλαμάτα 2002, σ. 31.

⁵³ Δ.Γ. Μαγριπλής, ό.π., σ.σ. 64-67.

4.7. Προνοιακά Προγράμματα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας και συγκεκριμένα η Διεύθυνση Πρόνοιας ασχολείται με την οικονομική ενίσχυση των Ατόμων με Αναπηρία και για αυτό το σκοπό μέσω κάποιων προγραμμάτων τους ενισχύει οικονομικά και όχι μόνο. Αυτά τα προγράμματα είναι τα εξής:

- Πρόγραμμα χορήγησης δελτίων κυκλοφορίας Α.μεΑ. Σε αυτό το πρόγραμμα χορηγούνται κάποια δελτία στα Α.μεΑ. με τα οποία έχουν έκπτωση 50% στις υπεραστικές συγκοινωνίες και ελεύθερο στην αστική συγκοινωνία.
- Πρόγραμμα χορήγησης επιδόματος κωφάλαων. Με αυτό το πρόγραμμα οι κωφάλαοι επιδοτούνται κάθε μήνα με το ποσό των 220 ευρώ μηνιαίως .
- Πρόγραμμα χορήγησης επιδόματος τυφλών. Βάσει αυτού του προγράμματος οι τυφλοί επιδοτούνται με το ποσό των 220 ευρώ μηνιαίως.
- Προγράμματα χορήγησης επιδόματος χανσενικών, πασχόντων από σακχαρώδη διαβήτη, αιμορροφιλικούς, πασχόντων από ημιπληγία-παραπληγία-τετραπληγία και όλων των αναπηριών. Με αυτά τα προγράμματα τα άτομα με ειδικές ανάγκες επιδοτούνται με το ποσό των 220 ευρώ μηνιαίως.
- Πρόγραμμα χορήγησης στεγαστικής συνδρομής. Με αυτό το πρόγραμμα επιδοτούνται οι τυφλοί, πρόγραμμα το οποίο τους παρέχει μηνιαίως ποσό ανάλογο του ενοικίου τους
- Πρόγραμμα χορήγησης επιδόματος καυσίμων. Με αυτό το πρόγραμμα επιδοτούνται οι πάσχοντες από ημιπληγία-παραπληγία-

τετραπληγία, πρόγραμμα το οποίο τους παρέχει μηνιαίως ποσό ανάλογο των αναγκών τους.

Εκτός από τα προγράμματα αυτά που τους χορηγεί η Διεύθυνση Πρόνοιας υπάρχουν και οι κοινωνικοί λειτουργοί μαζί με την ψυχολόγο οι οποίοι προσφέρουν οποιαδήποτε ώρα την βοήθειά τους και την κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη. Εκτός αυτού οι κοινωνικοί λειτουργοί επισκέπτονται και τα άτομα με αναπηρίες στα σπίτια τους με σκοπό να δουν τις συνθήκες ζωής κάτω από τις οποίες ζουν και εάν κριθεί απαραίτητο αποφασίζουν την εισαγωγή τους στο άσυλο ή σε κάποια άλλα ιδρύματα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με την παρούσα εργασία επιχείρησα να αναλύσω την Ειδική Αγωγή για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και να δείξω κατά πόσο στον Νομό Μεσσηνίας η Εκπαίδευση και η Προστασία των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες είναι η πρότερη και αν αρκεί.

Κατά την εξέλιξη της έρευνας διαπίστωνα ότι αν και βρισκόμαστε στον 20^ο αιώνα, αιώνα μεγάλων τεχνολογικών και ιατρικών ανακαλύψεων, δυστυχώς δεν έχουμε προχωρήσει τόσο πολύ στο θέμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες και αν και πολλοί από εμάς προσπαθούμε να καλυτερεύσουμε τις συνθήκες διαβίωσης και εκπαίδευσής του δεν είναι τόσο εύκολο όσο πιστεύουμε. Αυτό συμβαίνει διότι τα φαινόμενα του κοινωνικού αποκλεισμού και του κοινωνικού στιγματισμού δεν έχουν απαλειφθεί τελείως, όπως θα έπρεπε.

Τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες ή Άτομα με Αναπηρίες όπως ονομάζονται πλέον είναι άτομα τα οποία δεν μας ζητούν τον οίκτο ή τη λύπησή μας αλλά μας ζητούν ίση αντιμετώπιση σε όλους τους τομείς.

Στη Μεσσηνία από αυτά που προκύπτουν από την έρευνα τα Κέντρα, οι Σύλλογοι και η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση προσπαθούν να προσφέρουν στα άτομα αυτά τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και επιμόρφωσης. Στο Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.Μ.Ε.Α, στο Ε.Ε.Ε.Ε.Κ, στο Ειδικό Σχολείο αλλά και στο Κ.Α.Φ.Κ.Α. τα παιδιά αυτά παίρνουν όλα τα απαραίτητα εφόδια για να ζήσουν μια ζωή φυσιολογική ανάμεσά μας, και όχι στο περιθώριο. Διδάσκονται να γράφουν, να διαβάζουν, διδάσκονται μαθηματικά και εκτός αυτών των μαθημάτων μαθαίνουν και κάποια τέχνη που θα τους χρησιμεύσει μετά την αποφοίτησή τους κατά την αναζήτηση εργασίας. Αυτά τα Κέντρα που ευτυχώς υπάρχουν στο Νομό μας, δε βοηθούν μόνο τα παιδιά να αναπτύξουν τις ικανότητες και τα

ταλέντα τους, τα βοηθούν επίσης να συμφιλιωθούν με την εικόνα τους, να αγαπήσουν τον εαυτό τους έτσι όπως είναι και να έχουν τη δύναμη να υπερασπίζονται τον εαυτό τους απέναντι σε όσους τα πολεμάνε και τα κυνηγούν. Επίσης αυτά τα Κέντρα μέσω των εκδηλώσεων που πραγματοποιούν με πρωταγωνιστές πάντα τα παιδιά βοηθούν ώστε και ο υπόλοιπος κόσμος να τα γνωρίσει και να τα αποδεχτεί επιτέλους σαν ίσα μέλη της κοινωνίας, σαν ανθρώπους με όνειρα, φιλοδοξίες και ελπίδες για ένα καλύτερο αύριο. Από όλα αυτά τα Κέντρα Προστασίας και Εκπαίδευσης του Νομού Μεσσηνίας πιστεύω ότι το Κ.Α.Φ.Κ.Α. και το Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ λειτουργούν πιο σωστά, τα άλλα πιστεύω ότι υπολειτουργούν διότι δεν υπάρχει το απαραίτητο προσωπικό, οι εγκαταστάσεις τους είναι ελλιπής και το προσωπικό που υπάρχει δεν είναι εκπαιδευμένο στην Ειδική Εκπαίδευση-Ειδική Αγωγή.

Παρόλα αυτά όλα τα Κέντρα, οι Σύλλογοι και τα σχολεία του Νομού Μεσσηνίας προσφέρουν όσα μπορούν και με την δική μας βοήθεια ως εθελοντές αλλά και ως υποστηρικτές η λειτουργία τους μπορεί να γίνει πιο σωστή και πιο αποδοτική για να μην υπάρχει κοινωνικός στιγματισμός και κοινωνικός αποκλεισμός αυτών των παιδιών και η ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία να μην είναι τόσο δύσκολη. Αυτό θα πραγματοποιηθεί και με την ένταξή τους στο εργατικό δυναμικό του Νομού μας.

Αυτό που πρέπει να κάνουν οι εργοδότες όταν ένα άτομο με ειδικές ανάγκες απευθυνθεί σε αυτούς θα είναι να κοιτάζουν τις ικανότητές του και όχι τις όποιες ιδιαιτερότητες έχει οι οποίες μπορεί για την συγκεκριμένη δουλειά να μην του είναι εμπόδιο. Πρέπει όλοι να γίνουμε περισσότερο άνθρωποι και όχι υλιστές και υποχείρια του χρήματος αλλά υποχείρια της ανθρωπιάς και της συνείδησης. Πρέπει όταν αντιμετωπίσουμε ένα άτομο με ειδικές ανάγκες εάν δε γνωρίζουμε κάτι για αυτό να του δώσουμε την ευκαιρία, να τον γνωρίσουμε και γιατί

όχι αν δε γνωρίζουμε κάτι για την πάθησή του να φροντίσουμε πρώτα να ενημερωθούμε προτού τον απορρίψουμε από τη ζωή μας, την κοινωνία μας αλλά και την εργασία μας.

Δύο άλλες προτάσεις όσον αφορά την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών ή των ατόμων με αναπηρίες απευθύνονται προς το ίδιο το κράτος .Πρώτον να ισχύουν οι νόμοι με τους οποίους τα άτομα με αναπηρίες προηγούνται στις προσλήψεις και δεύτερον να δημιουργούνται θέσεις σε κάθε τομές ή οποίες να καλύπτονται αποκλειστικά από άτομα με αναπηρίες. Ή εάν αυτό δεν είναι εφικτό να δημιουργηθούν εργαστήρια παρασκευής των αντικειμένων τα οποία διδάσκονται να παρασκευάζουν και να κατασκευάζουν τα παιδιά αυτά στα σχολεία τους, και να απορροφούνται εκεί όλα τα παιδιά με ειδικές ανάγκες όταν αποφοιτούν.

Εκτός όμως από αυτές τις συμβουλές-προτάσεις που αφορούν τους εργοδότες και την επαγγελματική αποκατάσταση, θα ήθελα να παραθέσω και μερικές συμβουλές προς τους γονείς αυτών των παιδιών οι οποίες εάν ακολουθηθούν σωστά θα είναι πιο εύκολη η ένταξη και η εκπαίδευση τους, πρώτα όσον αφορά τα ίδια τα παιδιά και ύστερα όλους τους υπόλοιπους. Αυτές οι συμβουλές είναι οι εξής:

1. Μάθετε να παρατηρείται τη συμπεριφορά του παιδιού σας σε διάφορες κοινωνικές καταστάσεις. Αυτό θα σας βοηθήσει να αποκτήσετε μια καλύτερη άποψη των ικανοτήτων και αδυναμιών του παιδιού σε θέματα που αφορούν την κοινωνικότητά του και θα εστιάσετε τις προσπάθειές σας εκεί ακριβώς που είναι απαραίτητο.
2. Δημιουργείστε μαζί με το παιδί ένα «σύστημα σημάτων-ειδοποίησης», το οποίο να χρησιμοποιείται σε διάφορες κοινωνικές περιστάσεις. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να μάθετε στο παιδί σας να ελέγχει κάποιες προβληματικές συμπεριφορές

χωρίς να εκτίθεται στους άλλους, να ντρέπεται ή να βρίσκεται σε σύγκρουση.

3. Δημιουργείστε συστήματα επιβράβευσης που να αναγνωρίζουν και να ενισχύουν αποδεκτές μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς έστω και για τα μικρότερα σημάδια προόδου και ανάπτυξης.
4. Γράψτε το παιδί σε δραστηριότητες που να απαιτούν ομαδική προσπάθεια και ενεργοποίηση.
5. Να ενισχύετε διαρκώς την πληροφόρηση του παιδιού σχετικά με την κοινωνικοποίησή του και
6. Επιτρέψτε στο παιδί σας κάθε είδους «διασκέδαση» που έχουν τα παιδιά της ηλικίας τους.

Μην ξεχνάτε ότι το μεγαλύτερο «βάρος» και την μεγαλύτερη ευθύνη για την κοινωνικοποίηση, την εκπαίδευση, την ένταξη και την πλήρη ενσωμάτωση του παιδιού σας στην κοινωνία την έχετε εσείς.

Εφόσον από την έρευνα που έγινε παραπάνω και από τα όσα αναλύθηκαν και για το Νομό Μεσσηνίας αλλά και για την υπόλοιπη Ελλάδα προκύπτει ότι η ένταξη των ατόμων αυτών στην κοινωνία μας είναι εφικτή με την προϋπόθεση ότι συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία θεωρώ ότι εάν ακολουθηθούν οι προτάσεις που παρατίθενται παραπάνω, αυτό θα είναι εφικτό και θα είναι ένα σημαντικό βήμα προς τη δημιουργία μιας ηθικά «ΑΡΙΣΤΗΣ» κοινωνίας, μιας κοινωνίας που όλοι είναι ίσοι, μιας κοινωνίας που δεν «τρώει» τα παιδιά της αλλά που τα βοηθάει και τα απογειώνει.

Ας στερηθούμε οι υπόλοιποι κάποια πράγματα που δεν μας είναι απαραίτητα για να στηρίζουμε αυτά τα Κέντρα και αυτά τα Σχολεία για την καλύτερη λειτουργία τους και να είστε σίγουροι ότι αυτά που θα αποκομίσουμε θα είναι πολύ περισσότερα από αυτά που θα χάσουμε από τα χρήματά μας.

Ας ενωθούμε λοιπόν όλοι και ας προσπαθήσουμε να κάνουμε τον νομό μας (της Μεσσηνίας) και κατ'επέκταση τη χώρα μας τον πιο κατάλληλο και πιο ιδανικό τόπο για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες σκεπτόμενοι ότι μπορεί αύριο το δικό μας παιδί να είναι στη θέση αυτών των παιδιών. Ή μήπως πιστεύετε ότι αυτό δεν θα συμβεί ποτέ σε εσάς;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αξιολόγηση μαθητών με ειδικές ανάγκες, <http://www.disabled.gr/>
- Βρυώνη Ν.Η. – Κουρουμπλή Π.Ε. (επιμ.), «Συλλογή Ελληνικής και Κοινοτικής Νομοθεσίας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες», Αθήνα 1992
- Διακήρυξη του Ο.Η.Ε., <http://www.disabled.gr>
- Διακήρυξη του Ο.Η.Ε., <http://www.disabled.gr/gr-arts/ohe01.html>
- Ε.Ε.Ε.Ε.Κ., Ενημερωτικό Φυλλάδιο, Καλαμάτα 2003
- Ζωνίου-Σιδέρη Αθ., «Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους», Ελληνικά Γράμματα, 1998
- Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μεΑ. Μεσσηνίας, Ενημερωτικό Φυλλάδιο, Καλαμάτα 2005
- Καλαντζής Κ., «Η Ειδική Αγωγή χτες και σήμερα», Περ .Νέα Παιδεία, τεύχος 32, Αθήνα 1989
- Καταστατικό Συλλόγου Ατόμων με Αναπηρία Ν. Μεσσηνίας, Αρ. Πρωτ. 625/89
- Κόκορας Χ., Αλυσανδράτος Σπ., Πτυχιακή εργασία «Η εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα», Καλαμάτα 2003
- Λουκαρέας Π., Βιβλίο Νεάνες, «Οι διαφορές έχουν το ενδιαφέρον», Καλαμάτα 2005.
- Μαγριπλής Δ.Γ., «Η στάση του υποκειμένου, ως απαραίτητη προϋπόθεση απαλοιφής του κοινωνικού στιγματισμού», Τετράδια Ψυχιατρικής, Νο 80, Καλαμάτα 2002

- Μαγριπλής Δ.Γ., «Ο Κοινωνικός αποκλεισμός, μια πολυσύνθετη έννοια, Τετράδια Ψυχιατρικής, Νο 82, Καλαμάτα 2003
- Μαγριπλής Δ.Γ., «Το στίγμα και ο Κοινωνικός στιγματισμός», Κοινωνική Εργασία, τεύχος 59, Αθήνα 2000
- Μαγριπλής Δ.Γ., Πρακτικά Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου, «Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού στο Δίκτυο Δομών για Άτομα με Αναπηρία», Φιλιατρά 2004
- Μηναδάκη Χρ., Πτυχιακή εργασία «Η προστασία των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες στο Νομό Ηρακλείου», Καλαμάτα 1999
- Ν. 1143/81
- Ν. 1566/85
- Ν. 1904/1951 «Περί προστασίας και αποκατάστασης των τυφλών»
- Ν. 1946/91
- Ν. 2817/14-3-2000 (τ. Α'78)
- Ν. 59/90
- Νόμος 1566/85 (ΦΕΚ 167/85), Ίντερνετ, <http://www.disabled.gr/>
- Ντέντες Θ., Παπαδάμη Κ., Τσιλίκα Στ., Πτυχιακή Εργασία «Μελέτη αναδιάρθρωσης του Κέντρου Αποθεραπείας Φυσικής και Κοινωνικής Αποκατάστασης Φιλιατρών Μεσσηνίας», Καλαμάτα 2002.
- Πανελλήνιος Επιστημονικός Σύλλογος Ειδικής Αγωγής (Π.Ε.Σ.Ε.Α.), Αθήνα 2000
- Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών, Ενημερωτικό Φυλλάδιο, Αθήνα 1993

ΑΡΧΕΙΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Κ.Ε.Κ.Υ.Κ.Α.μ.ε.Α.

Κ.Α.Φ.Κ.Α.

